

SOBRE LA COMMEMORACIÓ DE LA CONQUESTA DE LA CIUTAT DE MALLORCA PER JAUME I

Miquel Barceló Perelló

INDEX

1. Presentació del Comitè Dinamitzador
2. M. Barceló. Pròleg a C. Arbués i C. Batet,
"Les revistes dels ultramarins"
3. M. Barceló. "¿Cómo conmemorar Conquistas?"
(El País, 7 de gener de 1995)
4. M. Barceló. "Com conmemorar conquestes.
Bandera victoriosa". (El País, 4 de gener de 1996)
5. Debat
6. Rèplica

1. Presentació del Comitè Dinamitzador

Totes les nostres illes commemoren les respectives conquestes catalanes. Mallorca la celebra el 31 de desembre perquè aquest dia del 1229 el rei En Jaume, Jaume I, conquerí la ciutat de Mallorca. Guillem de Montgrí, que havia pres part en la conquesta mallorquina i era germà del lloctinent reial de Mallorca, conquerí Eivissa, per encàrrec exprés del rei En Jaume, dia 8 d'agost de 1235, i per això cada 8 d'agost commemoren a les Pitiuses aque-

lla feta. Alfons II de Catalunya-Aragó, nebot de Jaume II de Mallorca i nét del rei En Jaume, aconseguí el 21 de gener de 1287 la capitulació oficial dels sarraïns de Menorca, encara que els menorquins celebren el dia de la batalla principal, el 17 de gener del mateix any, dia de St. Antoni Abat, patró des de llavors de Menorca.

Tanmateix, no tothom hi està d'acord a celebrar aquestes conquestes. El Comitè Dinamitzador del "SUS, BALEARS!" ha cregut convenient encetar un debat sobre aquest punt. Per això ha convidat en Miquel Barceló, un dels més antics i clars detractors d'aquestes celebracions, a exposar i a debatre les seves idees sobre el tema. El nostre company en Lluís Garcia parlà personalment amb en Miquel Barceló proposant-li la seva participació. Molt amablement hi accedí i ens prometé que respondria tots els participants en el debat. Acordaren que la base de la seva aportació seria un article seu publicat al diari espanyol "El País" el gener de 1995, article que accedí que fos traduït i que ens demanà que fos precedit pel pròleg que acabava d'escriure per al llibre *Les revistes dels ultramarins*. La versió que presentam d'aquest article de 1995 és la traducció feta pel nostre company n'Antoni Ignasi Alomar. Molt posteriorment, la nostra companya n'Isabel Peñarrubia ens proposà, cosa que fou acceptada tot d'una, que hom hi afegís un nou article d'en Miquel sobre el mateix tema, publicat al mateix periòdic, si bé aquesta vegada en la nostra llengua, just un any després de l'anterior. Aquest article és el tercer text presentat ací.

2. M. Barceló. Pròleg a C. Arbués i C. Batet, "Les revistes dels ultramarins"

El projecte de fer aquest catàleg era ja antic. Va anar sorgint, justament, a mesura que la recerca sobre al-Andalus i les societats del Magrib africà -i faig la precisió atès que, de fet, magrib vol dir occident i, en un sentit estricte, al-Andalus també és una societat magribina- s'anava desenvolupant, fent-se cada cop més complex i, sobretot, anava adquirint continuïtat. També associava una estabilitat, mitjançant becaris i col·laboradors, impossible de preveure molts anys abans, en el principi de la meua estada, ara fa vint i sis anys -i fins que la meua mort ens separi- a la Universitat Autònoma de Barcelona. Així, doncs, aquest catàleg pretén ser una eina per a facilitar la recerca sobre unes societats específiques poc i inadecuadament considerades en la pràctica acadèmica dominant i, a la vegada, és l'expressió d'un llarg esforç de dedicació a la recerca d'aquestes societats i, en la mesura del possible, de la difusió d'aquesta recerca. Això no vol dir de cap manera que totes les revistes i publicacions reunides siguin resultat d'aquesta exigent dedicació. Tanma-

teix, jo crec que és possible dir que la principal orientació del conjunt està determinada per aquest esforç, primer paulatí i més accelerat després. El caràcter incomplet i desigual de les col·leccions i la seva fragmentació cronològica reflexa amb precisió tant la joventut de la U.A.B. -que fa, per exemple, molt difícil adquirir col·leccions completes bé perquè estiguin exhaurits els exemplars antics, bé pel seu altíssim preu-, com la marginalitat de l'interès acadèmic, i ja no diguem científic -termes que tots sabem que no convé confondre-, per aquestes societats. Tampoc seria just queixar-me de la falta de mitjans: mai no he tingut més límits que els severs límits que marca la pròpia responsabilitat d'ajustar-me als pressupostos, sempre escassos però.

L'ús del mot «ultramar» pot semblar, en principi, extemporani. D'algun manera ho és. Ja no n'hi ha de tendes d'«ultramarins». He volgut tornar al mot el seu sentit més original i profund que no és, precisament, el geogràfic, tot i que formalment sí que ho és.

A les tendes, en efecte, es venia allò que havia vingut de més enllà de la mar, és a dir, de les colònies. I aquest i no cap altre era el sentit autèntic del mot. Feia al·lusió a unes societats inconcretes, percebudes molt confusament, sense perfils precisos i reconeixibles. Eren això, exòtiques, remotes, tant socialment com geogràficament. Eren els «altres», però uns «altres» encara no sentits com una amenaça perquè estaven dominats; eren, encara, la prova de la nostra superioritat històrica. De l'«ultramar» venien els «ultramarins», els productes rars embarcats a ports llunyans:

«...gateways of waters,
furled black sails, bales of cotton, the native bazaar»¹

El mot «ultramar» conté, doncs, sota la lleugera crosta de significat immediatament geogràfic, un sentit de diferència radical amb «nosaltres», que som històricament la norma. Per això és admissible l'error-gran error si es vol dir així- de definir-les com si totes aquestes societats fossin iguals, com si totes fossin una². De fet, el que tenen en comú és quelcom de negatiu; senzillament, que no són com nosaltres. «Nosaltres», la nostra història feta norma, una història de vencedors, l'única història. L'estudi d'aquestes societats és, doncs, el requisit principal per a entendre adequadament la socie-

¹ Louis S. Asceff, poema "The Third Circle", a *Dreams of a Work*, Washington, 1994, p.37

² J.M. Perceval, "Todos son uno", tesina de llicenciatura, UAB, 1985. Es tracta d'una expressió de Bernardo Aldrete, a *Varis Antigüedades de España, Africa y otras provincias*, 1614, p. 402: "Esta es la vida de los moros nómadas que habitan en los desiertos y entre los poblados en campos, sierras y montañas. Los civiles y políticos, que residen en las ciudades son muy diferentes, pero en la sustancia todos son uno". No he vist mai una millor mostra de l'actitud racista.

tat dels vencedors, la «nostra», i les causes d'aquesta victòria. Aquest saber és l'exigència de la raó, de la seva sobirania. Entendre la victòria implica necessàriament no celebrar-la mai.

La realització d'aquest catàleg, que hauria de ser ampliat amb els fons d'altres biblioteques de la casa, ha estat a càrrec de Na Carolina Batet i de Na Clara Arbués. Moltes gràcies a totes dues per haver satisfet aquest meu vell desig. La pulcra i minuciosa Dolors Dilmé, directora de la Biblioteca de Lletres, i Na Mercè Bausili, encarregada d'adquisicions de la mateixa Biblioteca, han suportat i suporten amb la mateixa dignitat tant els meus entusiasmes com les meves exigències. I, com remarquen les dues autores, el catàleg no hauria estat possible sense l'atenta i generosa diligència de Na Montserrat Varona, Cap de Secció de Revistes de la Biblioteca de Lletres de la U.A.B.

A tothom, doncs, —o millor dir, a totes aquestes dones—, moltes gràcies.

3. M. Barceló. "¿Cómo conmemorar Conquistas?" (El País, 7 de gener de 1995)

El passat 30 de desembre, la Federació d'Entitats Ciutadanes de Palma va organitzar un acte d'homenatge al rei Jaume I per a celebrar la vespra de la conquesta de l'illa, el 1229, en rigor, el començament de la conquesta, atès que la resistència dels indígenes a les muntanyes encara va continuar dos anys. Representants de partits polítics —entre els quals, el senyor Àngel Colom— i altres entitats posaren, solemnement corones de flors i de llorer al peu de l'estàtua equestre del rei Jaume. La novel·lista Antònia Vicens va llegir un pregó que, sota el títol *L'obsessió de Jaume I*, va publicar el *Diario de Mallorca* el 31 de desembre. Un cop acabada la cerimònia, els assistents, "devers 4.000 persones segons els organitzadors" (*El Día del Mundo*, 1-1-95), varen menjar-se 2.000 racions de botifarrons i un bou rostit que havia regalat la Conselleria d'Agricultura. No tenim notícia de quin vi s'hi va beure.

En el seu pregó, amb tanta inhabilitat com trivialitat, la benintencionada Antònia Vicens resumeix els suposats arguments en què es basa aquesta celebració i que la justifiquen. Cal recordar que el dia 31 de desembre l'Ajuntament, tradicionalment, organitza la celebració de la conquesta, amb un ritual grisenc en el qual participen totes les autoritats locals i una companyia de l'Exèrcit espanyol amb la seva banda de música. Es pot interpretar que els organitzadors entenguin la celebració de la vespra de la conquesta com una alternativa popular a la celebració oficial. L'argument central d'Antònia Vicens és ben simple: la conquesta de Mallorca pel rei Jaume suposa la forma-

ció agressiva d'una nova societat feudal —la novel·lista Vicens oblida dir-ho—, catalana i, per descomptat, cristiana. Jo mateix he insistit moltes vegades en el contundent tall històric que va comportar la conquesta. Aquest tall irreversible és, ras i curt, indubtable. Tan indubtable com que la conquesta va posar en marxa un genocidi que tengué la seva fi el 1287 amb la conquesta de Menorca per Alfons III, trencant —com en les pel·lícules d'indis— els pactes entre les autoritats de Menorca i Jaume I. I sospés bé les paraules genocidi sistemàtic. Com a professional de la història —i, per tant, amb tot el sentit i la passió ètics a què obliga aquesta professionalitat— sent el deure d'advertir que els genocidis i les conquestes mai no s'haurien de celebrar. Per això em vaig oposar públicament a la celebració de la conquesta d'Amèrica. Per això vaig avisar que aquesta commemoració no hauria estat possible si els departaments universitaris d'Història haguessin fet la tasca que els pertoca. En el fons, hi ha una qüestió enverinada i de solució impossible. La necessitat que tenen els polítics i certes institucions de mites que puguin fer convergir identitats col·lectives, mobilitzar sentimentalment sectors socials, menar a l'adopció social d'ideologies estructuradores i aïllants. La diferència entre ideologies nacionalitàries defensives i agressives és tan sols d'avinentsa històrica. Per això fan servir els mateixos materials ideològics i historiogràfics. Els espanyols tenen mites i els van bé —el Cid, "la Reconquesta", "los Reyes Católicos"—, per tant nosaltres també n'hem de tenir. Jo tu em mostres el teu mite, jo et mostraré el meu. Però ja no és jugar a metges sinó a carnisers.

Com a historiador, com a català i com a mallorquí, trob un atemptat a la racionalitat, socialment tan precària, celebrar la conquesta i la vespra de la Conquesta pel rei Jaume. Ja sé que la meua posició, basada en les línies d'investigació que he formulat i que vaig duent a terme, comportarà que el meu nom s'inclogui en la llista de patriotes dolents. Qualsevol historiador intel·ligent i honrat —hi pot haver qui sigui les dues coses— ha de lluitar contra els mites i maldar perquè la raó predomini. Sàpiguen, doncs, els qui fan llistes que ja me sent molt honorat de trobar-me amb els patriotes dolents.

L'any que ve, els impulsors de la celebració de la vespra de la conquesta volen "... escenificar a la plaça d'Espanya el campament on la host del rei Jaume I va romandre la nit abans de prendre la ciutat...". Una convocatòria, doncs, al poble perquè jugui a la guerra. Tot un al·licient moral. Una guerra de neteja ètnica, perquè la conquesta va ser això. Propòs a aquests vius impulsors que estan a punt d'inventar una tradició que llegendem, precisament, *The invention of tradition* (ED. E. Hobsbawm i T. Ranger, Cambridge University Press 1983). Si ho fan tindran la magnífica avinentesa de poder

conèixer exactament l'abast i el sentit del seu invent. Si necessiten de bon de veres amulets historiogràfics d'identitat i unanimitat social, els suggeresc que proposin la celebració de la revolta de les Germanies, una justa rebel·lió dels pagesos contra els senyors, una exigència de racionalitat, un somni efímer destruït a matadegolla. Segur que no ho faran.

4. M. Barceló. "Com commemorar conquestes.
Bandera victoriosa". (El País, 4 de gener de 1996)

Estava anunciat i tornà a succeir. Ben mirat, cada cop que succeeix anuncia sa repetició. I així ha estat, com a mínim, des de la primera meitat del segle XIV, segons informa el cronista Ramon Muntaner. Però, en rigor, només ocorregué un sol cop: el 31 de desembre de 1229 a Mallorca. I fou, sens objecció ni matís de cap mena, una carnisseria que durà almenys fins al 1233. Precisament aquest mes de gener es començarà a estudiar l'aterrida fugida dels camperols musulmans cap a la muntanya, la resistència que hi oferiren i la sistemàtica liquidació que reberen. El rei en Jaume ho explica amb freda professionalitat al Llibre dels Feyts. Els itineraris de fugida, les coves de recer, el desallotjament per un foc enginyosament projectat a l'interior de les grans cavernes i avencs pels implacables perseguidors catalans ens són prou coneguts. Aquest itinerari atroç, doncs, serà reconstruït amb la major precisió.

Cada dia coneixem millor les variades formes d'apropiació -de la destrucció, poc freqüent, a la subversió de sa lògica productiva- del complex espai rural construït per clans majoritàriament berbers. Sabem, d'altra banda, que aquesta societat de pagesos s'entossudia a bloquejar l'aparició de "senyors de renda", cosa que al seu torn impedia que es formés un cos d'especialistes de la guerra. Xuaip, que dirigí la resistència a les muntanyes, no era sinó un camperol. Tant a les illes Balears com a la part oriental de la península, la societat d'Al-Andalus era una organització camperola sense capacitat militar de defensa davant una agressió com la del feudalisme armat. I els feudals ho sabien, com a mínim, des de finals del segle XI, quan fou convocada la Primera Croada.

Es tracta, doncs, de grans victòries -la "Reconquesta" és el matusser terme rera el qual s'amaguen tots els altres- i de grans derrotes- la liquidació fins a l'extermi de l'Al-Andalus, l'altre, el revers de la trama. Aquesta victòria és l'embrió d'una altra d'encara major, la d'Occident, accelerada a partir de 1492 i que ja rep noms nous: Amèrica, esclavitud africana, sucre, cotó, colònies, indígenes... i evangelització. I finalment, el capital. Efectivament, tot plegat va començar un dia, així de sobte. Començà a passar.

Ja l'any passat, per aquestes dates i en aquest mateix diari, em demanava què diantres se celebrava amb estudiada solemnitat a Palma de Mallorca, rúfola i humida, l'horabaixa del dia 30 i el matí del 31 de desembre. I, a més, per què se celebrava. No vaig obtenir cap mena de resposta pública, tret d'un jove historiador que comentà que la meua observació que es commemorava "un genocidi" no era "una interpretació ajustada a criteris històrics". Quins criteris?

Entendre aquesta victòria implica no celebrar-la mai. I ja l'entenem, crec. Però aleshores, per què la celebren? Ignor el detall dels components que causen l'impuls polític de la celebració, però en substància pens que els convocants estan convençuts que una afirmació de catalanitat -lingüística i cultural, sigui el que sigui allò que aquest darrer vulgui dir- cal que vagi acompanyada, si es pot i atès el context polític específic de les Illes Balears, d'una prova irrefutable. I la conquesta del darrer dia de 1229 n'és una. És per això que, malgrat el malestar que sens dubte continua provocant entre certs convocants, ja siguin col·lectius o a títol personal, es veuen empesos a invocar i celebrar, la conquesta, la gran prova irrefutable enfront de tots els sectors socials que tossudament i sense cap raó s'obstinen a no reconèixer que la llengua que parlem és senzillament català. Però amb això, fos com fos, no n'hi hauria prou.

La reivindicació de la identitat catalana se solapa políticament amb la negació de l'espanyolitat. Hi ha, per descomptat, una bona gamma de matisos en tal solapament. Aquesta és la qüestió. La commemoració vol ésser la pedra angular de la construcció d'una nació. De fet, segons ells ja existent, en letàrgic son imposat per la fal·làcia espanyola. El col·lectiu polític-intel·lectual, dipositari del talismà del desvetllament, reeixirà a "recuperar la història" - a qui se li ha pogut acudir una pardalada intel·lectual com aquesta?-. Així doncs, ni escena ni personatges canvien mai. Per descomptat, no pens jutjar aquest objectiu polític. Només vull recordar que els de la meua edat, greu i caduca, a Felanitx, no deuen haver oblidat la inacabable hora matutina, al col·legi de monges, resseguint amb el dit la ditxosa J, remugant-la, impronunciable, feta de paper de vidre i enganxada a una cartulina quadrada. Aquest fou el meu aprenentatge de l'espanyol.

Estic convençut, tanmateix, que la matèria de les alternatives històriques i socials no es pot fer amb les mateixes substàncies viscoses i arteroses de l'ordre polític i social hegemònic. En efecte, el nacionalisme spanyol, com qualsevol altre, està elaborat míticament amb materials de sentina. Això no

vol dir poder apairar criatures competitives fetes de les mateixes substàncies. Orígens i identitat; la qüestió és qui i com els identifica. Fins i tot qui i com gosa postular l'existència d'orígens socials i culturals. Als biològics no els cal ésser postulats conceptualment. S'esdevenen i prou!

Sóc conscient de la irritació que a alguns els pot provocar l'evocació de la "bandera victoriosa". Pago de bon grat el preu a canvi de recordar que el feixisme és sobretot una exclusió pels "orígens" d'altri. El feixisme espanyol ha estat l'única força social capaç de conferir a aquesta exclusió radical una dimensió política i estatal estable. Però crec que és obligació meua recordar que la línia divisòria entre dues opcions, fetes d'irracionalitat, és difuminada i estreta i que històricament es travessa sense sentir. L'exemple iugoslau és inapel·lable. Els regidors de l'Ajuntament de Palma, el matí del dia 31, passejaren altre cop la bandera victoriosa ("l'estendard"). Emocions contingudes o disciplinadament expressades sacsejaren per un moment centenars de persones. El pitjor de tot plegat és que ho fan en nom del poble sobirà. Però no hi haurà poble sobirà fins que la raó no ho serà.

5. DEBAT

Intervenció d'en Damià Duran

Cal reinterpretar la història, assumir-la amb tots els seus defectes i virtuts, en allò que té de miserable i de grandiositat. Rellegir la història suposa aprendre'n, emperò també educar-nos en allò que mai més hauríem de consentir tot servint-nos de l'al·lisonament que les actuals reflexions crítiques posen en evidència. Crec que el tema que vostè sotmet a debat és molt complex. No s'hi pot anar amb apassionada ideologia, convé, idè, fer-ne l'anàlisi per adoptar la posició moral que vostè, Sr. Barceló, defensa.

Jo no sóc historiador, partesc més bé d'una base antropològica i això, possiblement, em permet veure les coses, bé o malament, tota interpretació té el seu risc, des d'un caire diferent del seu pel que fa a la concepció històrica.

En opinió meua, l'home de la cultura talaiòtica fou l'autèntic amo i senyor de l'Illa. La vertadera societat autòctona, arrelada i genuïna. En termes de bona moralitat, situant-nos dos segles abans de Crist, la societat indígena de Mallorca era, amb tots els seus drets, la cultura a respectar per altres pobles i civilitzacions de l'antiguitat. I això em sembla irrevocable. Emperò, com tots sabem, i en especial vostè, Sr. Barceló, l'home lluny de semblar-se als àngels, alterna els seus axiomes entre la construcció del Bé i del Mal. De l'home talaiòtic, vull dir, no en podríem parlar com si fos un representant arquetípic del Bé, emperò era l'amo d'una terra, tenia llengua pròpia, ritus als seus déus... O sigui que el seu arrelament ètnic era indiscutible, emperò, això també, la seva terra i les seves forces eren les d'un petit país relativament fàcil de retre per les cultures superiors i més poblades de membres. Roma atacà (123-122 aC) i colonitzà. L'any 455 foren els vàndals els que devastaren els indígenes romanitzats. Els segles VIII i IX, s'acostaren a la nostra terra els musulmans i, també, els normands desembarcaren a l'Illa, incursió que, segons explica Xamena, fou terriblement assoladora: "Despoblaren [les illes Balears] a tall d'espasa". A continuació patí Mallorca la dominació musulmana (902-1229). Durant més de tres segles l'ocuparen, la conrearen. De la Medina Mayurqa en feren un centre comercial i industrial. És a dir, s'hi establiren d'una manera estable, creient, segurament, que Mallorca era ben seva. Emperò, no fou la seva ocupació una clandestinitat, un furt?, tenien dret a anomenar-se indígenes en el sentit propi de la paraula? Moralment, etnogràficament, el poble musulmà estava en condicions de reivindicar un possible arrelament mil·lenari? A continuació, any 1229, Jaume I i la seva host, conquistà Mallorca. També, segons la història, la matança de musul-

mans fou astoradora. Els que restaren vius quedaren esclavitzats, etc. Emperò els estralls de la conquesta deixaren l'Illa pràcticament despoblada. I fou així que s'hagué d'emprendre la repoblació amb catalans "tots d'honorat lloc e de bo", segons el cronista Muntaner. Aquest fet, el de la repoblació, és un fet bàsic perquè jo me senti oriünd de la Catalunya medieval. Genèticament, per llengua i cultura, sóc un descendent dels vencedors. Emperò la terra té aquí també la seva paraula. Mallorca no és únicament Catalunya. Com a illa i territori ancestral, va modificar el sentit de la vida, la visió del món, dels repobladors vinguts de la Catalunya oriental, mallorquinitzant-los i, a la vegada, descatalanitzant-los. I pens que tot i que respectem l'acte de la conquesta i el repoblament com un punt de partida d'una nova gent, també aquesta gent, ha treballat la terra, s'ha insularitzat amb els segles, escolant-se en el medi, prenent consciència de la història anterior a l'expedició catalana, com un conjunt d'estructures superposades i que, d'alguna manera, són, ara i encara aquí, en forma de construccions de tota mena, de reminiscències atàviques, de ressonància bfblica, de primitivismes pagans, de petjades ancestrals de l'home talaiòtic.

Ningú podrà evitar que els mallorquins siguem un conglomerat ètnic en el qual ni llibres ni documents mai podran aclarir amb quina proporció matemàtica hi són presents la saba talaiòtica, la romana, l'àrab i la catalano-peninsular. Som un poc de tot això, ben o mal lligat. La nostra dignitat crec que demana, exigeix, un sentiment d'origen plural, cosa que no vol dir, desarrallat i flotant, sinó enriquit de la mallorquinitat que, emocionalment, visceralment, s'assonà de la catalanitat que, a l'edat medieval, se constituí en estirp illenca.

Fet aquest plantejament, em sembla que seria per a nosaltres tot un honor, commemorar la insurrecció de l'home indígena (el mallorquí descendent de la soca talaiòtica). Una insurrecció que no va existir. Vull dir, que sóc més partidari de construir els nostres propis valors, fer la nostra pròpia conquesta intel·lectual, cultural, social, que no recordar un genocidi amb un clar refons econòmic i de fervor religiós.

Intervenció d'en Josep Serra i Colomar

En Miquel Barceló fa un excel·lent exercici de raonament del que considera irracional i que ho és si aplicam els criteris ètics al marge de consideracions fonamentades en l'espai i en el temps: l'antirelativisme en la seva màxima expressió!

Els romans derroten els talaiòtics (que anteriorment havien dominat els ..., els quals, a la vegada, havien subjugat els..., els quals...), però posteriorment són derrotats pels germànics, i aquests pels catalans, i nosaltres pels espanyols. Estam davant una història de guerra, destrucció i desolació, marcada sempre per l'exclusió dels *altres*, dels que no són com *nos-altres*, tenint en compte que la incomprensió és mútua i que no hi ha lloc per a l'entesa: ara i aquí hi som *nos-altres* perquè no hi sou *vos-altres*, si hi fósseu *vos-altres* no... És la història de l'ou i de la gallina, presentant com a excloents elements racionalment concebibles com a coexistents.

¿Es pot negar el genocidi dels musulmans àrabs per part dels cristians catalans a les diferents illes durant el segle XIII? No. ¿Es pot ignorar l'explo-tació de la major part de la població en profit de la noblesa armada? Tampoc. ¿Resulta acceptable l'exclusió de la meitat de la població, les dones, dels nuclis de poder i de decisió? De cap de les maneres.

Ara bé, sense fer cap apologia de les doctrines/teories de Maquiavel o de Hobbes, no crec que sigui possible en la pràctica real de constituir un món simbòlic que no prengui com a referent últim elements èticament rebutjables del passat, sobretot quan els valors originaris d'aquests ja no es mantenen conscientment associats als fets glorificats. Ja estaria bé que no hi hagués celebracions que commemorin imposicions fonamentades en la coerció psíquica o física, començant pel replantejament de les principals festivitats d'origen cristià en el calendari. De les festes de "moros i cristians" també n'hauríem de fer cinc cèntims. En general, però, els símbols (banderes, himnes, celebracions) perden part del seu significat original quan es transformen en referents més o menys institucionalitzats, moment en què són més expressió comuna d'un poble que l'exclusió o referent d'un determinat col·lectiu, per molt present que objectivament i racionalment pugui presentar-se en l'escenificació simbòlica: Quan el Consell Insular de Mallorca aprova *La Balanguera* com a himne de Mallorca, ¿hi ha la voluntat d'impulsar unes idees clarament tradicionalistes i del conservadorisme més pur i dur?

Una moral sense vencedors ni vençuts, sense glòries vergonyants ni humiliacions celebrades, institucionalitzades i consagrades. M'apunt a la difícil (impossible?) empresa.

Vull fer un retret a en Miquel Barceló, en la seva línia, i és que resulta contradictori que només citi un sol polític actual pel seu nom propi: n'Àngel Colom. Objectivament, racionalment, ho trobo poc ètic.

Patriota dolent? Som molts, *patriotes dolents* (qui jutja?) però patriotes.

Intervenció d'en Joan Mayol Aportació (apressada i lleugera)

1.- La història de les illes és una successió d'invasions, que es sobreposen. Si els catalans som invasors, finalment fórem invasors d'invasors, perquè els moros ho eren. I així successivament.... Permeteu-me una "boutade": la dels alemanys, avui, és la sola invasió pacífica de l'illa!

2.- Certament, la consideració anterior (la simplicitat de la qual m'avança reconèixer expressament) no invalida la solidesa dels arguments del ponent (que probablement també estan un poc simplificats: la visió dels pacífics pagesos berbers de Mallorca en podria ser un exemple). En definitiva, és cert que commemorem el fet d'una matança. Però també ho és que aquest fet tengué components col·laterals (la catalanització de Mallorca), que són els que es ressalten. Els articles de Barceló suposen una higiènica dosi d'autocrítica, i són d'agrair des del punt de vista de la consciència social. Probablement, als fets similars que s'esdevenen ara, tots els components del "SUS!" prenim partit per les víctimes, i està clar qui eren, al 1229. Però, ara, parlem de fets o de símbols? Són suficients set segles i mig perquè els mites i els símbols ultrapassin els fets en importància? Per a un historiador rigorós, no, òbviament (si no, no ho seria, de rigorós), però per a la societat?

3.- Sols són els polítics i certes institucions que necessiten mites? O els necessiten els pobles? Hagués perviscut la festa de l'Estendart si sols fos una necessitat de polítics i institucions?

4.- No hi ha, en la visió de Barceló, una certa dosi de complex de superioritat (hem de ser tan bons que no hem de commemorar la conquesta)?

5.- M'agradaria, certament, que l'espècie fos tan racional que no necessités mites i, sobretot, que no utilitzés l'agressió en l'esdevenir social i històric. Però som el que som. No sé si es titllarà de darwinisme social el fet de creure que les societats més agressives han estat les dominants (quedi clar que no les millors) en determinats moments de la seva història.

6.- El que resulta més atractiu d'aquest tema és que ens situa no sols en un marc de reflexió teòrica, sinó en un moment polèmic. És el 31 de de-

sembre una bona data per a la "Diada"? Òbviament, l'opinió de Barceló és clara i rotunda. A la pràctica, coincideix amb la d'altres que consideren les dificultats de donar protagonisme a una festa en un dia tan significatiu del calendari (la diada quedarà dissolta en la nit de Cap d'Any). L'alternativa que ha sonat no resulta més pacífica: s'ha proposat el 12/10, aniversari del Desembarcament (i que a més coincideix amb la Mare de Déu de Lluc!). La proposta de l'aniversari de la revolta de les Germanies (que tampoc no va ser gaire pacífica) no té cap punt de partida popular!

7.- La conclusió que voldria proposar és que un tema com aquest mereix un tractament distint al que s'han donat en els anteriors de "SUS!", i que seria més enriquidor complementar els articles de Barceló (que seria més útil digerir en un de sol, sobretot en relació al prèleg del llibre, que en part és molt suggeridor, però en part, totalment fora de lloc) amb algun escrit favorable a la data, si és que algú el pot preparar. La tesi, en fi, mereix una anttesi en aquest cas.

Intervenció d'en Jaume Esteve

Tant a l'aportació de M. Barceló en el darrer document com als altres temes ja publicats al "SUS BALEARS!" em veig impossibilitat d'aportar més claredat atès l'alt nivell en l'exposició dels temes. De fet, els professionals "exerceixen" la història de manera seriosa mentre jo en gaudesc per a satisfer una cultura general o com a passatemps. Per això l'objectiu de la meua intervenció no és polemitzar perquè trobo la història amb la seva tradicional capacitat per absorbir gran diversitat d'interpretacions un terreny llençat i massa insegur com per a categoritzar-hi. Ara bé, crec que en M. Barceló té raó, només que exagera una mica perquè els únics que la història mateixa pot excusar d'ésser genocides són els primers pobladors de qualsevol indret de la terra i d'aquests sabem molt poc, quasi res. Ben prest començà la successió interminable de cruels genocidis per satisfer qualche cosa més que la fam. Ben prest l'ambició s'apoderà d'aquesta decepcionant criatura anomenada homo. Per acabar, només vull dir que jo no hi he anat mai ni hi penso anar a la "festa" del 31.XII. Ara bé; un botifarró torrat és un botifarró torrat. O no...?

Intervenció de n'Agustí Baró

1. Em sorprèn la senzillesa amb la qual un personatge tan respectable com és el Sr. Miquel Barceló Perelló, persona a qui tenc per progressista i home dialogant, compromès amb el futur, escomet des de "El País" - periòdic editat des de Madrid i al meu entendre amb components de compromís ideològic amb el tarannà d'uns deu anys de canvi en el sentiment nacional d'Espanya - un assaig sobre la Commemoració de la Conquesta atrevint-se a parlar de paraules com genocidi sense donar dades i fets a un lector que probablement s'empassola com a bo tot el que llegeix al seu venerat informatiu.

Una anàlisi marxista acordaria que les dades i el rigor dels fets avaluable són imprescindibles per consolidar la voluntat de desprestigiar quelcom com una celebració que, per altra banda, ve celebrant-se més de set-cents anys, una quantitat d'anys raonablement respectable, si més no l'assagista s'atreveix a dir:

"Entendre aquesta victòria implica no celebrar-la mai. I ja l'entenen, crec. Però aleshores, perquè la celebren? Ignor el detall dels components que causen l'impuls polític de la celebració,..."

2. En ocasions els parany informatiu i interpretatiu a que ens porta la utilització dels mitjans de comunicació resulta d'allò més llastimós. Hi ha temàtiques que, com aquesta que ens ocupa, no es poden tractar a la lleugera ja que afecten sensibilitats que, per respecte a les llibertats individuals i col·lectives, han de ser analitzades amb rigor acadèmic.

Tal volta acceptaria sol·licitar a alguna de les vostres deixebles la possibilitat d'estudiar què és el que fa que durant set-cents anys els diferents estaments al poder retin homenatge a l'estendard i a la Conquesta de les Balears pel rei en Jaume I? Fins i tot, l'exèrcit victoriós del "generalíssim".

"Els espanyols tenen mites i els van bé - el Cid, la Reconquesta, 'los Reyes Católicos', per tant nosaltres també n'hem de tenir. Si tu em mostres el teu mite, jo et mostraré el meu."

3. Nosaltres sempre n'hem tingut, de mites, i ens van bé - Ramon Llull, la Conquesta, Jaume I-, per anomenar-ne alguns i poder-ne comparar les autenticitats i tarannàs.

"Es tracta, doncs, de grans victòries - la 'Reconquesta' és el matusser terme rere el qual s'amaguen tots els altres - i de grans derrotes - la liquidació fins a l'extermini de l'Al-Andalus, l'altre, el revers de la trama. Aquesta victòria és l'embrió d'una altra d'encara major, la d'Occident, accelerada a par-

tir de 1492 i que ja rep noms nous: Amèrica, esclavitud africana, sucre, cotó, colònies, indígenes... i evangelització. I finalment, el capital. Efectivament, tot plegat va començar un dia, així de sobte. Començà a passar."

4. Totes les comunitats humanes en algun moment han realitzat fets menyspreables i hem de saber fer ús de l'ensenyança. Per sobre dels fets menyspreables, cada comunitat s'ha anat consolidant donant, en conjunt, cultures diferenciades. Els habitants d'aquest planeta hem d'aprendre a conviure amb aquesta diversitat cultural. Aquesta diversitat és un fet constatable. És un fet que la nostra realitat cultural és la catalana, alhora que és un deure construir la nostra realitat balear amb la solidesa de la nostra història, perquè tot el que ens manca és reivindicar els miralls amb què podrem observar la imatge de la nostra identitat que ens farà avançar en el futur.

En moltes ocasions el "rigor" de l'historiador, a l'hora de narrar els fets succeïts, respon als seus criteris subjectius i hom voldria que els historiadors esdevinguessin objectius per tal de poder treure'n conclusions fidels a la realitat.

"La commemoració vol ésser la pedra angular de la construcció d'una nació. De fet, segons ells ja existent, en letàrgic son imposat per la fal·làcia espanyola. El col·lectiu polític-intel·lectual, dipositari del talismà del desvetllament, reeixirà a 'recuperar la història' - a qui se li ha pogut acudir una pardalada intel·lectual com aquesta?-. Així doncs, ni escena ni personatges canvien mai. Per descomptat, no pens jutjar aquest objectiu polític. Només vull recordar que els de la meua edat, greu i caduca, a Felanitx, no deuen haver oblidat la inacabable hora matutina, al col·legi de monges, resseguint amb el dit la ditxosa J, remugant-la, impronunciable, feta de paper de vidre i enganxada a una cartulina quadrada. Aquest fou el meu aprenentatge de l'espanyol."

5. He d'entendre que li va resultar traumàtic l'aprenentatge de la J o el prejudici l'objectiu polític de reivindicar la identitat del nostre poble reclamant que se'l reconegui com una Comunitat Històrica?

"Estic convençut, tanmateix, que la matèria de les alternatives històriques i socials no es pot fer amb les mateixes substàncies viscoses i arteroses de l'ordre polític i social hegemònic. En efecte, el nacionalisme espanyol, com qualsevol altre, està elaborat míficament amb materials de sentina. Això no vol dir poder apairar criatures competitives fetes de les mateixes substàncies. Orígens i identitat; la qüestió és qui i com els identifica. Fins i tot qui i com gosa postular l'existència d'orígens socials i culturals. Als biològics no els cal ésser postulats conceptualment. S'esdevenen i prou! Sóc conscient de la irritació que a alguns els pot provocar l'evocació de

la “bandera victoriosa”. Pago de bon grat el preu a canvi de recordar que el feixisme és sobretot una exclusió pels “origens” d’altri. El feixisme espanyol ha estat l’única força social capaç de conferir a aquesta exclusió radical una dimensió política i estatal estable. Però crec que és obligació meua recordar que la línia divisòria entre dues opcions, fetes d’irracionalitat, és difuminada i estreta i que històricament es travessa sense sentir. L’exemple iugoslau és inapel·lable. Els regidors de l’Ajuntament de Palma, el matí del dia 31, passejaren altre cop la bandera victoriosa (“l’estendard”). Emocions contingudes o disciplinadament expressades sacsejaren per un moment centenars de persones. El pitjor de tot plegat és que ho fan en nom del poble sobirà. Però no hi haurà poble sobirà fins que la raó no ho serà.”

6. La realitat històrica que ens toca viure a vostè i a mi consisteix en la virtut del respecte que ens mereix la llibertat d’altri i la llibertat de lliure associació que fa possible reclamar col·lectivament i individualment els drets d’ésser qui som, utilitzant els signes que fan possible la socialització dels esdeveniments en tant que comunitat diferenciada i oberta a un creixement i avanç que té present la història - no sols la seva - per no repetir els errors del passat i assolir una dimensió humana i social avançada.

Intervenció d’en Pere Verdura

Sr. Miquel Barceló: no sóc historiador i per tant no vos puc rebatre amb dades el que vos deis als vostres articles. Ara bé, des d’una perspectiva purament humana vos he de dir que em sent profundament ofès i que no puc tolerar que digueu “genocides” als nostres avantpassats! No pel fet que la seva sang corri per les nostres venes, sinó perquè és una paraula que reservam a esdeveniments incomparables amb aquell, com per exemple la conquesta d’Amèrica per part dels castellans, les matances dels nazis a la Segona Guerra Mundial o la neteja ètnica dels serbis a Bòsnia.

Per una altra banda “entendre aquesta victòria” significa justament commemorar-la. Com ho hem estat fent des de fa tants de segles. Precisament perquè és l’origen del nostre poble. Perquè només faltaria que ens haguéssim d’empeguar de ser qui som! Ja ens basta que ens apedreguin els altres com per encara afegir-hi “mea culpes”. No, senyor Barceló. Amb aquesta pretesa imparcialitat i tolerància, el que estau fent és donar arguments als que no toleren que no siguem com ells. Amb tanta “moreria” defensau els qui ens volen a tots cristians: o no són els mateixos que, no fa massa anys, exigien als mallorquins que parlàssim “en cristià”?

Intervenció de n’Isabel Peñarrubia i Marquès

La festa de la Conquesta o de l’Estendard com a fet col·lectiu de llarga durada ha tingut diferents interpretacions i ha estat i és una tradició no inventada. Aleshores, d’aquestes interpretacions de què tot seguit parlaré, hom pot escollir la que s’ajusti més al seu propòsit. I parl de propòsit perquè presupòs que els historiadors, no els erudits, no simplement ens limitem a la recollida de dades, de fets. Els feim explicatius només quan els enfilam dins un ordit teòric que està connectat amb un cert projecte polític. A partir d’aquí vull començar dient que l’adopció d’aquella festa com a diada nacional ha d’estar lliure de connotacions bel·licistes i excloents. D’altra banda pens que avui en dia seria forassenyat voler prescindir del llegat musulmà dels illencs, no tan determinant com el català, però que també forma part de la nostra identitat, com ho són els siurells, les tonades de les cançons de feina, les sònies, força topònims etc. Partint d’aquest supòsit i que no és la tasca de l’historiador jutjar la història sinó explicar-la, no ens interessa caure en maniqueïsmes tan poc rigorosos com seria idealitzar la societat feudal cristiana o la musulmana. Per això, no voldria mitificar una “democràtica” Mallorca cristiana i no feudal però tampoc una paradisiaca Mayurqa sense explotació social, sense esclaus i tolerant amb el mossàrabs. Si fóra pueril no admetre que l’acte de conquesta fou una acció violenta, no per això hom pot oblidar la transcendència del darrer poblament sobre la nostra identitat. Aleshores amb la traducció de la festa en diada nacional pretenem posar èmfasi en el significat de constituir l’origen dels trets més determinants de la nostra personalitat i seguir una tradició popular, no tallada mai ni inventada. Sense, per això, esborrar la història anterior, hem de considerar que des del 1229 hem estat incorporats a l’occident europeu i hem seguit la mateixa evolució.

Vull posar de relleu que ja existeixen uns antecedents de reivindicació de la festa de l’Estendard entre el pensament progressista del noucents. Em referesc a dues figures de la rellevància de Pere d’Alcàntara Peña i Benet Pons Fàbregues. El primer, significativament fou un admirador de la Mallorca andalusina a la qual dedicà planes (1870) lloant la seva civilització i el fet que el seu valí sempre hi residís. Críticà, d’altra banda, que molts historiadors en donassin un retrat distorsionat per tal de ressaltar l’epopeia de Jaume I. Nogensmenys, el mateix Peña a les següents planes exalçava el govern “patern i liberal” d’aquell rei i de la dinastia mallorquina, considerant la bondat de les Franqueses, base de la prosperitat del regne. No es pot negar que Peña quan intentà explicar les causes de les Germanies fou incisiu i parlà d’explotació feudal, és a dir, no mitificà aquella societat. El caràcter progressista de l’autor d’aquell discurs sobre les Germanies es posà de mani-

fest en la vindicació que feia de la bandera mallorquina, enarborada pels agermanats i ara pels republicans i que ell volia veure onejar, simbòlicament al castell de l'Almudaina, com a símbol de "la pau, de la civilització i de la fraternitat de l'univers". Idò aquest mateix autor, a qui no podríem mai acusar de bel·licista ni d'etnocèntric, fou l'admirador i reivindicador de la festa de l'Estendart, com posà de manifest publicant el 1896, el seu poema "La Colcada", ple d'admiració nostàlgica per l'assumpció popular d'aquella celebració, però també d'esperança en el seu reviscolament, com es posa de manifest en el darrer vers quan la nina contesta: "-Sí que tornarà padrina. ¡Sí que tornarà!". I Peña, que fou un gran amador i recopilador de les tradicions populars, destacà en aquell poema precisament el caràcter de tradició i festa popular que tenia la celebració.

El republicà federal Benet Pons Fàbregues tingué una postura més matissada sobre Mayurqa. Així, d'una banda, el 1919 lloava, d'entre els diferents episodis històrics que mostraven la independència dels illencs, que aquests durant la dominació islàmica romperen la submissió als emirs de Dénia. I l'historiador s'hi implicava fent servir la primera persona del plural. D'altra banda, Pons (1907) interpretava la Conquesta com el xoc d'una civilització moderna, la catalana, contra una altra, la musulmana, que havia esdevingut estacionària. En un altre lloc (1917), argumentava que a Mallorca la primera dominació islàmica constituí una civilització i que a la vegada s'havia mostrat tolerant amb els mossàrabs. Però que aquella civilització havia estat destruïda pel fanatisme i la manca de cultura dels almoràvits i almohades, intolerants amb els illencs cristians. Un historiador i polític com Pons, que reivindicava la cultura (1919) en nom de la tolerància, la llibertat, l'equanimitat, la ciència i el progrés, alhora era un admirador de la tradició. D'entre les tradicions mallorquines apreciava la festa de l'Estendart, a la qual dedicà part del seu estudi sobre la bandera de Mallorca (1907). Allà recomanava a l'ajuntament de Palma que adoptàs la bandera del rei Sanç, però que a la vegada reconegués la senyera catalana com el símbol de la incorporació, gràcies al rei en Jaume, a la civilització llatina i com ensenya de la casa reial. Miquel Ferrà quan lloava Ramon Llull a qui qualificava d'"heroi nacional del nostre esperit" (1915), dedicava un apartat al reconeixement de les seves arrels aràbigues. Parlava de brillant civilització referint-se a aquella cultura i reconeixia que en el temps de Llull les alqueries encara eren cultivades per mans aràbigues. Idò bé, Ferrà a la significativa conferència "Mallorca i la nacionalitat catalana" (1909), definia la pàtria com "aquell poble vivent d'on som nascuts i que ens ha donat la seva sang, la seva llengua, la seva ànima, totes aquelles coses que fan que nosaltres siguem nosaltres i no siguem uns altres" i òbviament considerava els mallorquins "fills del Rei En Jaume" (1909, pàgs. 120 i 122).

Després d'haver vist com la festa de l'Estendart fou lloada per alguns pensadors progressistes sense que la considerassin ni en ressaltassin valors racistes, voldria ara remarcar-ne l'interès antropològic, de perdurabilitat i d'evolució d'una tradició. Però també d'autoestima, reconeixent els seus orígens que li donà històricament el poble mallorquí. És a dir, la tradició popular i l'elaboració del mite, com a fet històric i en el cas de Jaume I, no té per què tenir connotacions cívicament negatives, tant si el 31 de desembre foren els musulmans els agredits, com en el cas de les festes dels moros i cristians de Sóller i de Pollença que en foren els agressors. D'altra banda, podem negar que pertanyem a la nació cultural catalana perquè hi fórem incorporats per una conquesta violenta? I als habitants de l'Alguer els hem de recomanar que s'italianitzin perquè ells són descendents d'uns invasors catalans que expulsaren d'aquella ciutat els antics pobladors sards?

Als historiadors socials el que ens ha d'interessar, com diu Pierre Vilar (1995), no és tant el desmitificar el mite, sinó com i per què es forma aquest, la història del mite, la necessitat social que el crea. I crec que hi ha nombroses proves que el poble mallorquí mitificà el rei Jaume I i la seva festa. No altra cosa és la petjada que d'aquell rei trobam a la literatura popular, rondalles, gloses, però també a la toponímia. El poble ha servat una memòria històrica de quin era el seu origen, atribuint-lo al rei en Jaume i als catalans que l'acompanyaven. Però també el va mitificar perquè era el referent més recordat contra el feudalisme dels nobles. No hem d'oblidar que els habitants de Santa Margalida, davant la refeudalització del XVII, recorrien al rei reclamant-li de continuar sota jurisdicció reial.

No val l'explicació messiànica que certs intel·lectuals posseeixen el talismà de la racionalitat enfront d'un poble que té mites i segueix tradicions perquè està idiotitzat. Ja l'historiador Ricard Vinyes (1994) contestà al seu col·lega Josep M. Fradera que si les classes populars han participat del catalanisme no ha estat per inhal·lar l'opi nacionalista que li ha subministrat la burgesia. Aquesta interpretació respon a una concepció de la història que nega a les classes populars el caràcter de subjectes històrics, obsessionada només per la història institucional o de la burgesia. Si Barceló no vol fer història només de les elits, escudant-se en un fals racionalisme setcentista, hauria de tenir en compte les aportacions de Thompson en aquest sentit. Aquest historiador va saber reconstruir com les classes populars angleses anaren formant la seva pròpia cultura i expressant-la mitjançant el substrat bíblic que ancestralment posseïen i manifestant-la a les festes, cerimònies, etc..., sovint promogudes pel poder, és cert, però incorporant-ne la seva pròpia interpretació del món. Ensenyança aquesta que hom hauria d'aplicar al cas mallorquí de la Colcada.

En un altre ordre de coses, Barceló es reclama seguidor de l'historiador anglès Hobsbawn i, en concret, del seu llibre "The Invention of Tradition", sense tenir en compte que aquest autor no ha estat tan respectuós amb les tradicions britàniques, no angleses, ja que les confon. El seu col·lega Thompson sempre va voler aclarir que ell reconeixia que els seus estudis es referien als treballadors anglesos, els quals no es podien identificar amb els britànics. Justo G. Beramendi (1996) ha reconegut que Hobsbawn no ha estudiat les tradicions reals, sinó només les inventades. A més, d'entre les tradicions nacionals, l'historiador anglès només ha escollit les creades per l'estat. D'altra banda, Beramendi afirma que la tradició té diferents valències i, en concret, n'hi ha dues que m'interessa destacar perquè Barceló les fica al mateix sac: la valència conservadora/reaccionària i la valència transformadora/progressista. Així, Miquel Barceló afirma (1995): "La diferència entre ideologies nacionalitàries defensives i agressives és tan sols d'avinentsa històrica". Acaba fent una afirmació recurrent: "el feixisme és sobretot una exclusió pels 'òrgens' d'altri" i és aleshores quan ell amaneix això amb el seu convenciment que no es poden identificar els òrgens i la identitat d'un poble i que el seu intent és excloent, com el feixisme. Per a posar-hi finalment el fermall del confusióisme, tot advertint del perill de reivindicar la identitat per no caure en el feixisme, ja que, segons ell, tot això es basa en la irracionalitat. Tanta por a la irracionalitat, a la passió, a la projecció política que ell mescla amb el sentiment de pertinença. Però Barceló també s'apassiona amb el món musulmà, s'hi identifica i tot són lloances. Molt bé, mentre ens porti nous coneixements d'una part del nostre passat i mentre no es perdi el rigor. Ell no és postmodern, en el sentit que li dona Pierre Vilar (1995, p. 19), de ruptura amb i de condemna de la política. Ara bé el que no li és lícit és fer una condemna de tots els qui s'apassionen per altres temes i en nom d'una suposada "racionalitat" o fredor que, d'altra banda, ell no comparteix. Jo entenc que és lícit cridar a la racionalitat només quan hi ha el perill de reivindicar uns valors, extrets de fets passats, incompatibles amb el codi humanista i democràtic, conquesta de la civilitat. Per això cal analitzar els fets històrics, com la Conquesta, sense sublimacions i sense sentir-nos culpables, perquè nosaltres no hi érem. El que es reivindica és continuar amb una tradició no inventada i despullada de qualsevol connotació antihumanitària.

BIBLIOGRAFIA

- Barceló, M. "¿Cómo conmemorar conquistas?". El País, 7 de gener de 1995.
- Idem. "Com commemorar conquestes. Bandera victoriosa". El País, 4 de gener de 1996.
- Beramendi, J.G. "Les valències de la tradició. El cas del galleguisme". L'Avenç, núm. 204, juny 1996.
- Ferrà, M. "Mallorca i la nacionalitat catalana" dins Conferències sobre Regionalisme, Palma 1909.
- Idem. Ramón Llull, Valor universal. Palma 1915.
- Hobsbawn, E. "Introduction: Investing Tradition". The Invention of Tradition, edited by E. Hobsbawn and T.Ranger. Cambridge 1983.
- Peña, P. d'A. Consideraciones sobre el levantamiento de los Comuneros de Mallorca, llamados Ajermanats, que tuvo lugar en 7 de febrero del año 1521. Escritas de orden del M. I. Ayuntamiento de Palma, con motivo de la colocación del retrato de Juan Crespí, su iniciador, en el salón de sesiones de la Casa Consistorial, y la de una lápida que conmemora este hecho; por el cronista general del Reino de Mallorca P. de A. Peña. Palma 1870.
- Idem. "La Colcada". El Mosaico. Felanitx 1896. tom I.
- Pons Fàbregues, B. La bandera de la Ciudad de Mallorca. Fiesta de la Señera. Dictámenes emitidos por orden de la Excm. Corporación Municipal, y publicados por su acuerdo. Palma 1907.
- Idem. La Carta de Franquesa del Rei En Jaume I constituint el Regne de Mallorca. Palma 1917.
- Idem. "El dret foral i l'autonomia", 1919, reproduït per A. Morro i S.Serra L'esquerra nacionalista a Mallorca, Barcelona 1986.
- Thompson, E.P. La formación de la clase obrera en Inglaterra. Barcelona 1989. toms I i II.
- Vilar, P. "L'Oda a la Pàtria. La pàtria imaginària?". El contemporani. Revista d'història. Núm. 5, gener-abril 1995.
- Vinyes, R. "La literatura de l'opi". El contemporani. Núm. 2, gener-abril 1994.

Intervenció d'en Pere Fullana Puigserver

DEMAGÒGIA, HISTÒRIA I TRADICIÓ

Un dels aspectes més desagradables de la tesi argumental de l'historidor Miquel Barceló ("¿Cómo conmemorar conquistas?", gener de 1995, "Com commemorar conquestes. Bandera victoriosa", gener de 1996) és la persistent confusió entre demagògia i història. Sé que no estic en condicions de jutjar els plantejaments sobre l'alta edat mitjana d'un medievalista, entre d'altres coses perquè reconec el mèrit de la seva obra d'investigació i perquè no ho vull fer. Al llarg de la seva obra ingent, Barceló ha prioritzat la temàtica de la dominació islàmica sobre la cristiana, la qual cosa té el seu mèrit, però no li dona cap casta de butla per a la burla.

Davant això només vull fer algunes reflexions, sense cap ànim d'alliçonar ningú, sinó únicament amb la pretensió d'ajudar a compondre un mosaic que, a hores d'ara, sembla més un trencaclosques:

1. El plantejament general dels articles de Miquel Barceló està dominat per la demagògia. És a dir, pretén plantar cara a una realitat que no li agrada, amb una sèrie d'arguments que donen la impressió de ser fruit de la visceralitat més que a la racionalitat. Abans del 1229, Mallorca vivia una realitat paradisiàca, amb una societat icariana, on la utopia sembla que havia deixat de ser-ho per esdevenir realitat. No hi havia estructures socials alienadores ni de submissió. Tot sembla que era ordre i harmonia social, entre d'altres motius perquè era una societat predominantment pagesa, en la qual les classes populars no estaven sotmeses. Així justifica que no existia la bel·ligerància militarista, mentre que els "cristians", varen ser els autèntics invasors i encobridors d'un sistema militaritzat i feudal. Dit així, amb les meves pròpies exageracions, no cal dir que estam fent del passat un instrument demagògic, distorsionador de la història, poc aclaridor i poc engrescador per a la generació present ni per al futur.

2. Això no obstant, compartim amb Miquel Barceló la crítica que hi fa al sistema feudal català, i ens apuntem també a una visió progressista, crítica amb el passat medieval del Regne de Mallorca. No hi ha dubte que la Festa de l'Estendart ha estat, bàsicament, la festa del poder. Una demostració de poder dels vencedors i una humiliació per als vençuts. Des dels segle XIII fins el dia d'avui ha estat la Festa de la Conquesta, una diada de reproducció d'uns valors, d'una mentalitat, d'una ideologia i d'un sistema econòmic que, més enllà dels canvis al llarg del segle, sempre se n'ha sortit ben parat el poder establert. Si el que vol manifestar Miquel Barceló és una crítica a la

instrumentalització de la festa en mans del poder, la compartim. Tot això si, a la vegada, tenim la capacitat de comprendre i ponderar el paper que hi han tengut també les classes populars i les elits culturals en l'esdevenir d'aquella manifestació. Per això, tot i reconèixer la fragilitat del contingut de la Festa de l'Estendart, ens apuntem a una anàlisi globalitzadora, mai biseccionadora. Ens interessa l'anàlisi des de diferents vessants, donant prioritat a la seva manifestació popular, a les vibracions, a les sensacions, a les percepcions, als valors, al substrat íntim que aquesta ha tengut, té i pugui tenir per al poble mallorquí.

3. Per entendre la Diada del 31 de desembre ningú no pot deixar de banda aquell darrer dia de 1229, però seria ingenu no tenir ben present el que ha succeït al llarg de prop de vuit-cents anys i la forma com els mateixos mallorquins ho han viscut i ho han volgut viure. El debat entorn a la festa ha estat persistent sobretot durant els segles XIX i XX. No hi ha dubte que amb la consolidació de l'estat liberal, amb el romanticisme i amb el nacionalisme posterior, la Festa ha esdevingut qualche cosa més que una commemoració medievalista. Els historiadors mateixos han divergit respecte al passat medieval de Mallorca, això no obstant hi ha estat ben present la voluntat de recerca de sentit per al present i per al futur. Pere d'Alcàntara Penya, per posar un exemple de lucidesa, ens ha oferit una crítica a l'estructura feudal mallorquina de la postconquesta i a la vegada escriu "La Colcada", tot pensant en les generacions futures. I va ser en aquell poema on destacà sobretot els aspectes més populars en el passat. Per ventura el que es necessita actualment és aquesta casta de lucidesa. Per una part aprendre a mirar el passat des d'una perspectiva acurada, documentada i crítica, mai demagògica, i per altra, sense inventar ni distorsionar la realitat, oferir pautes esperançadores per al futur.

4. Qualsevol crítica que es faci al voltant d'un esdeveniment simbòlic o d'una tradició no es pot menysprear. Personalment em sembla molt vàlida i alliçonadora la versió de Miquel Barceló, entre altres motius perquè posa el dit en una sèrie de nafres que cal també veure i sentir. Però, no ens podem aturar en una visió parcial d'aquest tipus. Pens que la seva actitud ha estat provocadora, entesa en el sentit de propiciar un debat, i que així no ens quedàssim en visions lleugeres i platòniques. La Festa de la Conquesta serà a poc a poc la Diada de les Balears, la Festa de la Identitat Nacional, però ho serà si tenim present també les possibles, que no probables ambigüitats, que també pot tenir aquesta diada. Tindrà un sentit actual i modern si, entre tots, tenim la capacitat de superar historicismes i demagògies, i aprenem a analitzar la història, amb tota la seva complexitat.

Intervenció de n'Antoni Llompart

Si bé compartesc la major part de les afirmacions fetes per Miquel Barceló als articles que ha remès al "SUS, BALEARS!" i, en certa manera, puc sentir-me afí al sentit general de la seva exposició, pens que és una llàstima que un pamflet tan vigorós com el que ens ha presentat no sigui sempre igualment rigorós. Vull dir que, al meu parer, alguns dels arguments que el sustenten trontollen. Vegem-ne només dos, de mostra.

A. "El nacionalisme espanyol, com qualsevol altre, està elaborat míticament amb materials de sentina".

1. Afirmació excessivament rotunda: considera en Barceló que el mite de Guillem Tell (Suïssa) és material de sentina? Considera que ho és el record de Tupac Amaru al Perú? La commemoració del 14 de juliol a França? La reelaboració i la mitificació que fa, l'escola republicana, dels antics gals? La mitologia nacionalista escocesa, el record de l'Escòcia independent i la resistència al domini anglès, són també materials de sentina? El record dels Segadors, del 1714 o de la Generalitat Republicana al Principat... són materials de sentina? Són material de sentina el dia d'Acció de Gràcies o el dia de la Independència als EUA?

Jo, per exemple, no gosaria dir que la commemoració de la batalla del Kosovo, a Sèrbia, sigui per força l'elaboració mítica d'un material de sentina: per als serbis sotmesos al domini turc, el record de la derrota militar era un instrument necessari per mantenir la personalitat nacional, la memòria col·lectiva i un just anhel d'independència. Aquella derrota militar en si no és un material de sentina. Usar-lo, en ple segle XX, per perseguir políticament la minoria albanesa, això sí que és una actitud repudiable. Però, que jo sàpiga, ningú no ha fet servir la diada del 31 de desembre per anar a caçar moros a Sa Pobla.

2. Hi ha sentines i sentines i mitologies i mitologies: no negaré que la Conquesta de l'Oest Americà no sigui un material de sentina, però això no invalida el "western" com a mitologia nacional nord-americana. La destrucció de Troia pels aqueus va ser un fet absolutament lamentable, però no tendria cap sentit que els grecs del segle V aC -o els d'avui- condemnassin la Il·lada a les clavegueres. Tampoc no voldria que els castellans hi llançassin el "Cantar del Cid". Una cosa és el mite del Cid i l'altra és la seva promoció i deformació a mans dels aparells ideològics de l'estat espanyol.

I, a diferència d'algun dels mites nacionals suara esmentats, el nostre no ha estat "re-descobert" ni "re-inventat" per intel·lectuals a sou del poder: la continuïtat històrica de la festa de l'Estendard és, una vegada més, un fet que cal tenir en compte.

3. Si admetem el fet que els símbols i les banderes existeixen i que la història és susceptible d'esser interpretada en clau simbòlica, veurem que no hi ha esdeveniments històrics ni símbols "nets": podem compartir la retòrica antinazi i estar d'acord en la mitificació de la resistència francesa durant la segona guerra mundial: però els 50.000 assassinats polítics dels primers dies posteriors de l'"alliberament" de França no poden ser ignorats. Podem compartir els valors de la Revolució americana, però això no significa que exaltem la guerra contra els indis o la cacera dels colons "col·laboracionistes" que varen haver de fugir al Canadà a causa de la seva lleialtat a la Corona britànica. Cromwell pot ésser un defensor de les llibertats britàniques o un dictador sanguinari. No cal que recordem la polèmica que ha acompanyat l'homenatge públic als "internacionals" que combateren per la República espanyola. I podem jugar a aquest ping-pong amb totes les històries que són, han estat i seran commemorades.

Barceló proposa rescatar la Germania com a símbol: quina Germania? La moderada de Crespí o el terror de Joanot Colom? Quina Germania? La valenciana, amb la persecució dels moriscos -trossos de carn batiada a la força pels revoltats? No hi ha cap esdeveniment polític absolutament "net", això ho deu saber el doctor Barceló.

Tota commemoració festiva és una deformació, una manipulació de la realitat passada: allò que importa és el sentit de la interpretació, de la manipulació. Podríem dir, parafrasejant en Jordi Carbonell, que els pobles es defineixen per la manera que tenen d'enganar-se respecte del seu passat: els catalans del segle XX, en aferrar-se a una visió romàntica de la història -segons la qual tant els segadors del 1640 com els resistents del 1714 eren uns defensors de les llibertats catalanes- es defineixen a si mateixos, en els present, com un poble amant de les seves llibertats.

Per tant, quan el franquisme fa del 31 de desembre una festa d'exaltació de la Croada, allò que exalta és la seva pròpia croada, el seu militarisme i el seu nacional-catolicisme. Quan els nacionalistes cridam independència al pas de l'estendard o xiulam l'esquadró de l'exèrcit espanyol que li ret honors no es pot dir que honorem un rei feudal ni que celebrem el genocidi dels musulmans mallorquins: ans afirmam la nostra identitat nacional i clamam contra el militarisme espanyol que l'esclafa i l'esclafa encara.

B. "Sent el deure d'advertir que els genocidis i les conquestes mai no s'haurien de celebrar. Per això em vaig oposar públicament a la celebració de la conquesta d'Amèrica".

Absolutament d'acord, en principi. Si es tractàs d'inventar una celebració... m'hi oposaria. Però repetesc que la festa de l'Estendard -bandera victoriosa- és l'única festa civil que a Mallorca s'ha celebrat ininterrompudament des de l'Edat Mitjana i sovint amb un ample ressò popular. El rei en Jaume, a més, és encara un personatge viu en la memòria popular: record la meua infantesa llucmajorera amb rondalles que mantenien viva la memòria màgica del Conqueridor i engrandien la seva figura en confondre-la amb la dels altres jaumes: el segon, que traçà el quadrat de la Vila, i el tercer, que hi morí.

Per tant, seria absurd que el nacionalisme mallorquí inventàs una festa nova podent apropiarse d'una que ja existeix i que serveix als fins de qualsevol moviment nacionalista: recordar/inventar un passat "en què fórem"; constatar un present en què "encara som/però no som"; projectar un futur en què "serem". Aleshores, els que som nacionalistes no podem ignorar que la festa de l'Estendard ens serveix per commemorar la creació del Regne de Mallorca i, per tant, per recrear un passat en què fórem un Estat. La seva pervivència al llarg del temps ens serveix per fer-nos recordar el minut zero, el moment fundacional, de la Mallorca present, d'arrel catalana.

Que aquell fos un minut zero sanguinari, no ho dubtam, però la nostra nació no en té l'exclusiva, dels orígens sanguinaris. No ens n'enorgullem, certament, però tampoc no ho ignoram. I tampoc no som qui per llançar al poal dels fets una de les escasses festes civils que conservam des dels orígens i l'única que ens fa presents, cada any, que el nostre origen històric és més clar i més català del que molts voldrien.

En qualsevol cas, allò que no és comparable, en absolut, és la commemoració del "V Centenari" amb la de la Conquesta. La celebració de la Conquesta no pot ofendre cap poble mallorquí musulmà, pel fet que no existeix cap poble mallorquí musulmà. En canvi, celebrar avui el "V Centenari" és encoratjar una conquesta i un genocidi que encara continuen: a Guatemala, a El Salvador, a Mèxic, a Xile, les poblacions indígenes són delmades pels estats que encara dominen els criolls de cultura i origen espanyols. No és admissible enfilarse al carro ideològic d'un Estat, l'espanyol, que encara s'entesta a anihilar cultures dins i fora de les seves fronteres, amb inversions multimilionàries per promoure encara la substitució cultural dels indígenes des de Menorca fins a Bolívia. No es poden comparar, en nom de la raó, els magres símbols de resistència dels nacionalistes mallorquins amb l'arma-

ment ideològic d'un Estat que consent i promou dictadures a Guinea... mentre Obiang no mudi el castellà pel francès!

No m'estendré pus en aquests desacords. Voldria compartir l'optimisme del doctor Barceló i pensar que no cal fer-nos present la nostra arrel catalana, però avui aquest component de la nostra personalitat nacional continua essent tan ignorat, amagat, negat i perseguit que cal mantenir i potenciar la commemoració del 31 de desembre. Si algun dia recobram la nostra sobirania política no caldran trenta-uns: en tindrem prou, a celebrar el Dia de la Independència.

Estic d'acord amb el doctor Barceló que no és admissible la commemoració d'un genocidi, però insistesc a dir que els nacionalistes mallorquins, dia 31 de desembre, no commemoren conquestes ni genocidis. Commemoram l'inici de la nostra existència com a poble, celebrem la nostra pervivència, anhelam la nostra independència.

Crec fermament que l'aportació de Dr. Barceló al "SUS, BALEARS!" ha estat valuosíssima, imprescindible. Això per diversos motius:

a.- És un signe de maduresa nacional criticar els símbols i les commemoracions "nacionals" i destapar els elements putrefactes que sovint s'amaguen sota la retòrica dels orígens. Vegem que fan a França amb la Revolució i el Terror, als EUA amb la colonització i la independència, a la Gran Bretanya amb la monarquia... És just i necessari que algú assenyali els perills inherents a la manipulació ideològica del passat històric, però també hem de tenir present que aquesta manipulació no és privativa del nacionalisme: la practiquen també el socialisme, el liberalisme... i totes les ideologies polítiques.

Allò que sol succeir, però, en les societats nacionalment estables és que aquesta crítica es fa des dels cercles intel·lectuals i en cenacles habitualment acadèmics. En canvi, tot l'aparell de propaganda pública -i bona part de la Universitat també- continua predicant el mite entre les masses: a França l'any passat amb la commemoració de la conversió de Clovis o Clodoveu al cristianisme. "Els nostres avantpassats... els francs", novament.

Per aquí, en canvi, els mitjans "progressistes" s'apliquen amb desigual fúria a publicar crítiques al nacionalisme perifèric i tots els seus elements... equiparant-lo, en el millor dels casos, al nacionalisme central que, molt més sovint, no és presentat com a nacionalisme. La dreta més reaccionària i l'esquerra més doctrinària coincideixen en això, que

és allò de l'“igual que Franco pero al revés” aplicat ara a la polèmica institucional i historiogràfica.

Per exemple: Quina difusió tenen les crítiques que hom pugui haver fet a la commemoració de la conquesta de Granada, o als llibres de text que, encara ara, ensenyen als al·lots de tot l'estat espanyol allò de la “Reconquista”? Més aviat no en tenen gens: el “best-seller” de la divulgació històrica dels darrers anys ha estat una “Breve historia de España” que reproduceix sense cap escrúpol els esquemes de tota la vida i ha merescut els elogis de tots els suplementes de cultura dels diaris de totes les tendències; totes les llibreries l'han tengut al mostrador; ara es ven en edició de quiosc.

Encara més: si apareixen queixes públiques contra l'ensenyament de la història a l'Educació Secundària Obligatoria van, justament, en un sentit escassament crític i racionalista: “els nostres al·lots no sabran on són les coves d'Altamira ni qui eren Juli Cèsar, els visigots o Felipe II” clamen intel·lectuals i diaris.

b.- Barceló deixa ben clar que la conquesta catalana suposà una ruptura, un trencament, una substitució de poblacions, cultural, ètnica i lingüística. Deixa clar, per tant, que la Mallorca d'ara comença, bàsicament, a partir de la Conquesta. I de Menorca... no en parlem. Però justament aqueixa és l'acusació que, des de les tribunes de premsa, es fa al catalanisme: diuen que, en posar més èmfasi en la ruptura que no pas en la continuïtat, els catalanistes considerem tota la Mallorca anterior a Jaume I un no res, una immensa pàgina en blanc.

c.- Tot això, Barceló ho fa, i aquí rau el més valuós de la seva comunicació, des d'un punt de vista no nacionalista o crític amb el nacionalisme. Ajuda, per tant, a delimitar amb claredat on acaba la història -els fets que succeïren- i on comença la mitificació dels fets i la seva apropiació per uns i altres.

Això no obstant, tem que el doctor Barceló, extremadament “solidari” amb els mallorquins de l'any mil cent, no estengui la seva simpatia envers els mallorquins del mil nou-cents: amb la seva llengua i la seva cultura perseguida durant més de dos-cents anys, minoritzats, forasters dins ca seva i a punt de la substitució cultural, no és lícit que recordin -i deformin, si cal- el seu passat? Com diuen els versos de la Colcada: “mustia està ja la palma/que mos donà la victòria”. Just és que ens hi aferrem des del fons més pregon de la derrota.

Tem que el discurs “solidari” del doctor Barceló tenguí tant d'èxit com tots els altres discursos “solidaris” que els mitjans de comunicació difonen: un discurs lloable -contra el sexisme en el llenguatge, contra el racisme, en favor del Tercer Món o el comerç just- que atreu fàcilment les energies dels sectors “progressistes” i les distreu en la percaça de quimèriques i llunyanes justícies, en un combat tan simpàtic com inofensiu. Hom ja ha advertit que n'és, de desmobilitzadora, tota aquesta mobilització tan buida, tota aquesta solidaritat solidària amb gent que no coneixerem mai, tot aquest igualitarisme de Benetton que ha portat els “progressistes” de tota Europa a enfilarse al carro legitimador del pensament únic i la globalització. Tots els espanyols són solidaris amb els indígenes de l'Amazònia, però no amb el nacionalisme “tribal” dels bascos. Tots els al·lots de sa Pobla són solidaris amb els infants de Zaire -i així encoratgen una intervenció neocolonial- però no ho són gens amb els seus veïnats marroquins; tots els “progress” de Ciutat compren a una botiga solidària... un regal per Nadal, la resta de l'any ho fan a Pryca i, al botiguer del cap de cantó que el bombini!; tots ens indignarem amb la barbàrie del rei en Jaume... i restarem muts davant l'extinció de la cultura catalana de Mallorca. Que ho és de fàcil i de net, simpatitzar amb els morts: la vida sovint és més bruta, més difícil.

Intervenció d'en Gabriel Ensenyat Pujol

LA NECESSITAT DE CONTINUAR/REPLANTEJAR UNA COMMEMORACIÓ

La commemoració el 31 de desembre de l'entrada de les tropes cristianes a Madina Mayurqa ha encetat als últims anys un debat sobre la conveniència o no de dur a terme aquest tipus de “celebracions”. A favor, hom invoca que els fets commemorats signifiquen el punt d'arrencada de la nostra personalitat -política, cultural, lingüística, etc.- com a poble (i, cal afegir-ho, avui tan malmenada). En contra, que va significar un genocidi per als qui en patiren les conseqüències. Al capdavant, el debat és sobre si hem de continuar celebrant una cosa que inevitablement ens condueix a enaltir al nostre paper de vencedors i que sembla atemptar contra allò que tan sovint denunciem quan en altres ocasions els vencedors són uns altres i/o els vençuts som nosaltres. Què hem de fer, doncs, commemorar, silenciar o denunciar? Evidentment es poden esgrimir arguments a favor i en contra de cada alternativa, segons l'èmfasi que posi cadascú en els aspectes derivats de la conquesta que més li interessin per mantenir una o altra posició. El meu parer és que cal fer una mica de tot i acabar per formular-ne un replantejament. No es tracta de proposar cap “tercera via” ni de exposar opinions l'objectiu de les quals sigui quedar bé amb tothom. Simplement aprofito la proposta de “SUS, BALEARS!” per expressar la meua opinió sobre el tema, opinió que tanmateix els meus alumnes senten cada any quan parlem d'aquestes qüestions.

D'antuvi la meva posició és fruit d'una aparent contradicció: no som gaire partidari de les mitificacions però, en aquest cas, estic a favor que el 31 de desembre no passi desapercbut (o qui hi passi menys) per als nostres conciutadans. M'explic. Una de les normes bàsiques per als historiadors és que hem de contextualitzar els fets; els del passat, és clar, però també els del present. I el present ens mostra que no som un país normal ni duim camí d'esser-ho, ans al contrari: el risc d'acabar convertits en un "ghetto" a casa nostra és cada cop major. Podem prescindir d'elements que poden contribuir a assolir una relativa normalitat? Pensem que els altres no prescindeixen de res i que fins i tot ens fan participar, malgrat que sigui passivament (no anar a fer feina), de les seves commemoracions (25 de juliol, 12 d'octubre, la constitució). Per a mi una renúncia unilateral equivaldria a incrementar encara més la submissió. Tanmateix si se'n va el rei En Jaume tornarà el Cid (tornarà és un dir perquè tampoc no se n'ha anat). En definitiva, el que defens és que continuem promocionant o divulgant elements d'identitat mentre calgui fer-ho. Ara bé, això no significa que la commemoració no hagi de tenir un altre caire per tal d'assolir un sentit que ultrapassi el de la simple reivindicació política o lingüística, d'altra banda no sols perfectament legítima sinó ben recomanable en les actuals circumstàncies.

Gràcies a autors com Miquel Barceló, Guillem Rosselló i d'altres en les últimes dècades hem après a veure amb ulls molt diferents l'època islàmica illenca d'així com la historiografia de sempre presentava el període, seguint les pautes reconqueridores i messiàniques dels historiadors espanyols. No cal insistir en això. Ara bé, per al gran públic els "moros" continuen essent els dolents de la pel·lícula i el seu paper de vençuts és el que tenien assignat per la providència: això els ho ensenyaren (i ensenyen?) i així ho pensen. La primera tasca d'una commemoració com aquesta ha d'esser denunciar aitals manipulacions i fer arribar plantejaments allunyats dels de les glòries oficials. D'altra banda, si a vegades els exterminadors hem estat nosaltres, no ens ha de saber greu dir-ho perquè nosaltres, al llarg de la història, hem funcionat igual que tothom sense esser millors ni pitjors que ningú: en qualsevol cas diferents dels qui des de fa uns quants segles l'estat malda per assimilar-nos-hi. Precisament el tall brusc que significà la conquesta (que no s'havia produït en altres avinenteses parelles) és un factor inqüestionable de la catalanitat del nostre país d'aleshores ençà. Finalment, i a força d'esser esquemàtic, la commemoració ha de plantejar una proposta pacifista que continua essent necessària en un món on sovintegen els genocidis com els que cada dia apareixen als mitjans de comunicació, sovint amb el missatge sublimar d'advertir-nos que això és el que passa quan algú no fa bonda i cerca tenir un estat propi (Bòsnia, Txetxènia).

Intervenció de n'Antoni I. Alomar

Sobre la qüestió dels mites històrics, trob desitjable que comandi la racionalitat, hem de ser crítics, primer amb nosaltres mateixos i després amb els altres, de les generacions passades i contemporànies. Però la crítica dels nostres elements culturals no ha de suposar que ens posem sota les cultures que mantinguin la seva mitologia nacional, perquè, si abandonam la nostra, la dels externs n'ocuparà el lloc i no en benefici nostre. Per tant, que primer es desarmen ells, dels seus mites, i després ja en parlarem de desarmar-nos nosaltres.

D'altra banda, no es pot fer una interpretació dels mites fora del temps. L'univers simbòlic d'un país és format per molts elements que depenen del context de cada moment històric, per això, el significat dels símbols i dels mites va canviant mentre que els significants, purament formals, poden mantenir-se. Aquesta permanència, amb els altres sistemes de signes, com l'idioma, fa possible un sentiment de continuïtat comunitària al llarg del temps.

Aquest canvi en els significants dels símbols fins i tot s'esdevé en el cas de les icones, en les quals la relació entre els significants i els significats no és arbitrària. És conegut el fet que l'estàtua equestre d'Hernán Cortés de la ciutat de Mèxic avui en dia és anomenada popularment "el caballito"... (cosa que no ha passat, per cert, en el cas de l'estàtua de Jaume I).

L'antiguitat de la festa del 31 de desembre, la festa civil més antiga d'Europa (encara que va tenir una part religiosa), té com a conseqüència la seva evolució i adaptació a les diferents èpoques, generalment segons els interessos de les classes dominants, interessos que poden coincidir o no amb els del conjunt del país (a l'època de l'expansió turca, per exemple).

A part d'aquesta evolució, al costat del seu aprofitament per la classe dominant, la festa arriba a tenir una autonomia dins la cultura popular, en la qual s'integra a través del mite popular de Jaume I.

La festa havia reivindicat l'autogovern del Regne de Mallorca i la seva integritat constitucional i física davant les escomeses castellanistes de la monarquia i els atacs turcs, però, derrotats a la Guerra de Successió i annexionats per Castella, es convertí en una ocasió d'ostentació del poder dels nobles i de l'església. Per això els liberals durant el Trienni Liberal, i els republicans durant la 1a República i la 2a, i actualment algunes organitzacions polítiques d'esquerra, només varen veure en la festa aquesta identificació amb la noblesa i l'església tradicionalista (l'antic règim) durant la seva darrera època.

El discurs pacifista com a base de la crítica de la festa té a veure amb la lluita contra el racisme i el colonialisme. Aquesta lluita pretén fomentar el mestissatge entre les cultures dels països receptors d'immigració i les dels immigrants. Confonen, però, la situació de França o d'Alemanya, on la cultura receptora està en situació normal, dominant en el seu territori, i el nostre, on la cultura autòctona és dominada i els immigrants (i residents estrangers) són emprats com a quintacolumnistes per la cultura dominant i la seva política, per neutralitzar els esforços de la cultura autòctona per tornar a la normalitat.

La confusió intencionada del cas de les metròpolis colonials (el cas de França, el d'Anglaterra o el d'Espanya) amb el nostre queda descoberta, però, quan s'observa l'aspecte lingüístic: el mestissatge no es considera que hagi de ser lingüístic i no es considera cap imposició que els immigrants hagin d'aprendre francès, anglès o espanyol sinó normal i, naturalment, els francesos, anglesos o espanyols no han d'aprendre la llengua dels immigrants, ni el francès, l'anglès o el castellà no tenen el perill de tornar llengües híbrides per interferència de les dels immigrants; una situació ben diferent de la nostra, on la llengua dels immigrants i l'univers simbòlic que constitueix la seva cultura es troben reforçats per la majoria dels canals de televisió i de les emissores de ràdio i per l'ús exclusiu de la seva llengua en la immensa majoria d'usos públics.

Evidentment, cal deixar de banda la discussió sobre el càlcul de víctimes i les de la pirateria dels musulmans mallorquins i de l'expansió àrab anterior pel territori nord-africà, perquè és tan anacrònica com la del grau de violència de les tropes de Jaume I, de la qual no som responsables, igualment com els membres de la comunitat lingüística espanyola actual no són responsables dels actes d'Hernán Cortés i companyia, etc.

En canvi, els membres, de la comunitat espanyola sí que són responsables, per acció o omissió, com a beneficiaris, de l'expansió actual de l'espanyol a costa de les llengües de les nacions americanes, del català, del gallec, del basc, de l'occità aranès, de la llengua berber de Melilla i de les llengües de les excolònies africanes. I ho seríem nosaltres si encara existissin baleàrics de llengua i cultura àrab i nosaltres ens beneficiàssim d'imposar-los el català i la nostra cultura; la qüestió, però, és que, per bé o per mal, no n'hi ha i l'única cultura, l'únic univers simbòlic i mític, i l'única llengua sotmesos són els nostres els de les Balears d'ençà de fa més de set segles.

“Banyuts i pagar el beure” és una expressió mallorquina ben adient a la situació en què els beneficiaris de la nostra situació de submissió ens volen donar lliçons de pacifisme i de respecte cultural.

Els arguments contra la festa de l'Estendard, a més de tenir un origen esquerrà, poden procedir d'un determinat discurs ideològic que a l'hora d'identificar un país, el qual es defineix per la seva cultura i la seva llengua actuals, destaca el pes de les cultures anteriors existents en el seu territori fins a considerar-lo'n una continuació, basant-se en l'existència de restes, com a substrat històric i lingüístic, sobretot toponímic, i sense tenir en compte si aquestes cultures havien tengut un abast territorial més gran o no.

En aquesta línia trobarem historiadors com Alvaro Santamaria, així com n'hi ha d'altres que negaran aquesta identificació, com Américo Castro, per esmentar-ne algun de no especialitzat en el nostre país. A les Balears, en alguns casos, l'afirmació d'aquesta identificació s'ha emprat per posar en discussió la importància de l'element català, fins arribar a negar-la els discursos merament espanyolistes.

M. Barceló no ha volgut llevar-li importància ni negar el caràcter català de la cultura i la llengua postjaumines, sinó remarcar la importància dels elements prejaumins. Però per destacar aquesta importància i defensar la darrera societat musulmana mallorquina no calia identificar-s'hi ni defensar-la, d'altra banda inútilment, de la violència feudal cristiano-europea, criticant el discurs antimusulmà que ha tengut en determinats moments històrics la festa de l'Estendard, perquè aquest discurs racista antimoro no existeix actualment a Mallorca entre els nacionalistes illencs.

La persecució espanyola de la llengua i la cultura de les Balears actuals, persecució que encara continua amb aparença de tolerància o de despenalització i d'acusacions d'intolerància als que volen el predomini de la cultura de les Balears en el seu territori històric propi com a única solució per al seu manteniment, per força havia de provocar en els nacionalistes una reacció defensiva dels elements culturals que la caracteritzen avui en dia.

L'espanyolisme que coneixem, l'uniformitzador segons els interessos de la nacionalitat dominat de llengua castellana i de les classes de les altres nacions que han renegat a llurs països (no n'hi ha, d'espanyolistes federalistes, que reconguin el caràcter plurinacional de l'Estat, més que a Convergència i Unió, tal vegada) actua ara no perseguint directament l'element cultural català de les Balears sinó per aigualir-lo entre tots els substrats anteriors i l'espanyol (com si el nostre destí fos el mestissatge) donant-los la mateixa importància, o superior, que a l'element cultural català, amb l'excusa o coartada de defensar les particularitats de les Balears enfront de Catalunya i el País Valencià.

Evidentment, en aquest context, els nacionalistes balears de Mallorca, que poden donar més o menys importància als elements precatalans mentre no es posin en dubte els drets del seu poble, no deixaran de celebrar el 31 de desembre de cada any el naixement del país actual, sobretot perquè no hi ha cap garantia que cap altra celebració alternativa, per exemple, la data de creació de les seves institucions seculars d'autogovern o de concessió de la constitució, la Carta de Franquesa, per Jaume I, tenguin la significació cultural i simbòlica d'una que, entre altres coses, repetesca que és la més antiga d'Europa entre les civils.

Precisament, confirma l'encert de la defensa de la festa de l'Estendard, la manipulació que la dictadura espanyolista del general Franco va fer de la festa, presentant-la, els franquistes i no els nostres nacionalistes, com un episodi de la "Reconquesta", aquell suposat procés històric que s'inventà la historiografia espanyola per demostrar la predestinació messiànica de la comunitat de llengua castellana com a unificadora de la península Ibèrica sota el nom d'Espanya. El mateix 31 de desembre del mateix any 1936 organitzaren una gran desfilada militar davant el monument de Jaume I i, dins de la guerra ideològica que havien començat, volgueren ridiculitzar a la premsa d'aquell mateix dia la lectura nacionalista illenca de la festa (mentre que els nacionalistes de "La Nostra Terra" mai no havien donat gaire importància a la festa...).

El general espanyol Francisco L. Sepúlveda, dia 6 de gener passat s'espanyava amb un article a "La Vanguardia" titulat "Los almogávares, ¿censurados?", que quasibé paregui que els historiadors catalans contemporanis s'empeguessen de l'expedició militar dels almogàvers a Orient. L'actitud "pacifista" d'aquests historiadors és la mateixa que la nostra, encara que, amb el general citat, podríem recordar que els almogàvers varen aturar l'avanç turc i, podem afegir, l'haurien pogut aturar amb els altres estats europeus occidentals "colonials" creats a Grècia, com el de Ferran de Mallorca.

Per acabar, propòs que la festa de l'Estendard deixi de ser només municipal, que recuperi el seu aspecte de cavalcada festiva, amb la policia municipal muntada i amb bandes de música i amb l'assistència dels representants polítics i de tota altra casta de la nostra societat civil, i vagi de la plaça de Cort al monument de Jaume I, situat prop del lloc on hi hagué la Porta Pintada. I, sobretot, que es llevi del monument del rei En Jaume la bandera amb la mitja lluna que hi trepitja l'almogàver que el rei té als peus.

Intervenció d'en Lluís Garcia

Tenc la intenció que la meua participació al debat s'ajusti estrictament a la finalitat i a la metodologia del "SUS, BALEARS!", tal i com acordarem al "SUS-1": "Hem de posar-nos d'acord en moltes coses essencials i això serà una tasca llarga on ens caldrà comprensió per tractar d'entendre les posicions i les idees de persones diverses que en el fons mantenen i senten els mateixos ideals que nosaltres mateixos. Del nostre esforç col·lectiu, perseverant i constructiu, dins un clima de respecte personal però de qüestionament intel·ligent de totes les nostres múltiples idees, pot sorgir un ideari que pugui abeurar el nostre poble i impulsar-lo a realitzar-se en el futur." Malgrat les discrepàncies que hi pugui mostrar respecte a en Miquel Barceló, aquestes són intel·lectuals i no personals perquè, en definitiva, en Miquel, com jo mateix, ha patit de valent per la dissortada situació actual de les nostres illes: "al col·legi de monges, resseguint amb el dit la ditzosa J, remugant-la, impronunciable, feta de paper de vidre i enganxada a una cartulina quadrada. Aquest fou el meu aprenentatge de l'espanyol". D'altra banda, la posició que ell manté respecte al tema que ens ocupa és compartida per molts altres balears, no és, per tant, una posició personal seva, i aquesta és una raó importantíssima tant per a tractar el tema a fons com perquè les meves discrepàncies amb ell no es considerin un afer personal sinó col·lectiu.

Compartesc plenament el punt de partença d'en Miquel: la lluita contra l'etnocentrisme i la xenofòbia. L'etnocentrisme i la xenofòbia són actituds conservadores-dures (vegeu el "SUS-3") i com totes les actituds són irracionals: no és cert que la nostra cultura sigui ni la millor ni el mirall ni la mesura de les altres. La nostra cultura és, senzillament, la nostra. El problema sorgeix quan diverses cultures interpreten diferentment els mateixos fets històrics: la situació geopolítica balear actual no és percebuda ni explicada igual pels intel·lectuals espanyols, pels àrabs, pels berbers o pels nostres propis pensadors. Davant aquesta gran disparitat d'interpretacions cal fer un gran esforç d'informació, aportar-hi dades i observacions objectives a fi de reduir al màxim la subjectivitat i la defensa irracional d'un punt de mira just i només perquè és el nostre. La meua intervenció tractarà en primer lloc dels punts de mira, de la inutilitat de la raó per a canviar el punt de visió personal, de la parcialitat, en definitiva, de qualsevol visió de la realitat feta per un grup humà, i en segon lloc hauré d'esser necessàriament extens exposant i recordant un llarg seguit de dades que ens poden ajudar a establir un discurs racional sobre unes interpretacions ben antagòniques.

Els punts de mira

Em crida molt l'atenció que en Miquel caigui d'entrada en l'error que critica, en l'error de confondre les cultures, especialment els "altres", com si tots fossin iguals, com si "todos" fossin "uno", els mateixos. I no sols confon els "altres" sinó també els "nosaltres".

Els "altres"

Quant als "altres", sembla que mira des dels berbers, uns berbers actitudinalment, irracionalment, idealitzats ("societat de pagesos" "sense capacitat militar de defensa") quan en realitat mira des dels invasors i dominadors dels berbers: els àrabs, tot parlant del "Magrib" (*ponent* en àrab, perquè és el nom donat pels invasors àrabs al país situat a l'extrem occidental de llurs conquestes) i d'al-Andalus (nom que donaven els àrabs en llur llengua a la part de la península ibèrica dominada per ells). Els berbers, deixant de banda que, com tots els pobles, han estat grans guerrers, fins i tot molt cruels, en les circumstàncies apropiades, són els grans dominats dels àrabs: Habitants des de la més remota prehistòria de tot el gran nord d'Àfrica suprasahariana, incloent-hi les illes adjacents de les Canàries, foren sotmesos pels àrabs a partir del segle VII, islamitzats a la força i obligats a servir amb les armes els designis expansionistes dels àrabs com a exèrcits d'invasió del SW d'Europa. Després de la invasió i conquesta de territoris europeus continentals, els àrabs es quedaren amb les millors terres deixant per als berbers les pitjors, entre elles les Balears quan caigueren en el seu poder. Si bé els àrabs en un principi foren tolerants amb les poblacions europees conquerides, posteriorment els berbers almoràvits, mostraren un gran zel islamitzador fent la guerra santa i mostrant una feroç intransigència religiosa i nacional contra els "romans", per llengua i cultura, o pobladors anteriors dels dominis europeus dels àrabs, els dits mossàrabs. El mot 'mossàrab' prové del mot que en àrab significa "arabitzat", mot que era aplicat, pels dominadors àraboberbers, als "romans" conquerits i sotmesos. De fet quan els catalans arribaren definitivament a les Balears no hi trobaren mossàrabs, cosa que no significa necessàriament que fossin tots anihilats físicament sinó culturalment o deportats com a esclaus al Magrib, com feren els almoràvits. Contra els berbers almoràvits s'oposaren uns altres berbers també intransigents, els almohades, que finalment els dominaren (consultau la Cronologia del final). Les Balears constituïren un dels darrers reductes dels almoràvits i per aquesta raó s'ompliren de pro-almoràvits que fugien del terror almohade. Finalment el 1203 les Balears són conquerides pels berbers almohades i annexades a llur imperi; la conquesta fou difícil: primer foren conquerides Menorca i Eivissa i la situació restà inestable fins que amb nous reforçaments els almohades conqueriren Mallorca.

Malgrat tot l'anterior em sent més "proper" als berbers que als àrabs per sentir-me identificat amb un poble sotmès com el nostre. Durant una visita turística al Marroc certes editorials dels diaris en francès em portaven l'eco traduït d'altres diaris espanyols: la lloança de la grandesa de la llengua dels dominadors (àrab/espanyol) i la mesquinesa de la llengua dels dominats (berber/català) i tots els tòpics relacionats que ja coneixem de cor. Des del seu sotmetiment als àrabs, reben els berbers una forta pressió arabitzadora, encara avui són perseguits culturalment, i personalment els "berberistes", pel poder polític dels dominadors àrabs, tant al Marroc àrab, monàrquic i religiós com a l'Algèria àrab, republicana i laica. Entre la darrera onada immigratòria, els berbers conscienciats de per Catalunya es presenten com els "catalans" del nord d'Àfrica: la seva resistència contra l'arabització ja dura més de 1.300 anys i són més de 10 milions els que encara parlen berber.

"Nosaltres"

Ben cert que en Miquel es declara mallorquí, i català (supòs perquè 'viu i treballa a Catalunya'), i fins i tot "patriota" encara que imagini que "dolent", però deixa ben clar que, per a ell, la conquesta de Mallorca formaria part de "la liquidació fins a l'extermini d'al-Andalus" continuada amb "Amèrica, esclavitud africana..." arribant fins el "feixisme espanyol". És a dir que, segons aquest suposat desenvolupament històric, la seva traumàtica imposició escolar de l'espanyol ja s'estava gestant a la conquesta de Mallorca pel rei En Jaume! El que passa és que a l'escola hispano-feixista que patí no sols li ensenyaren espanyol sinó que també li inculcaren la història espanyola, i els seus mites, fent-la passar com a pròpia. Abans de la seva independència de França, els algerians, berbers i àrabs, havien d'aprendre a l'escola que llurs avantpassats eren els gals. L'aculturació espanyola forçada es manifesta en aquesta confusió dels "nosaltres". Amèrica i el seu esclavatge i genocidi a partir de 1492 fou un afer del Regne de Castella (dit d'Espanya ara), com el genocidi sistemàtic immediatament anterior, a partir de 1478, de tots els berbers de Canàries, els guanxes, com el genocidi sistemàtic immediatament posterior, 1568-1570, dels habitants no castellans de Las Alpujarras amb infinitat de morts i més de 150.000 deportats... On són els primitius pobladors d'altres grans illes conquerides pels castellans? No en trobareu cap ni a Cuba, ni a Puerto Rico, ni a l'"Hispaniola" (República Dominicana - Haití), perquè, directament o indirecta, en foren exterminats. D'altra banda, el Regne de Castella no permeté mai que els ciutadans d'altres estats "s'aprofitassin" de les seves possessions americanes, ni tan sols els d'aquells altres estats que tenien com a rei el que també ho era de Castella: el Regne de (la ciutat de) Mallorca o el molt més important de Sicília, estat confederat durant molt de temps amb el nostre. Si avui els infants sicilians no

han d'aprendre a l'escola que són hereus històrics de les malifetes de "los conquistadores" d'Amèrica és perquè el Tractat d'Utrecht, primordialment, no anorrea el seu estat annexionant el seu territori al Regne de Castella, com succeí amb el nostre Estat Balear. Ben cert que després del dit tractat, i en tant que súbdits del Regne de Castella, alguns mallorquins anaren a Amèrica, on es feren alguns famosos com a missioners evangelitzadors. Com els berbers que després de sotmesos foren usats pels àrabs en la seva invasió d'Europa. I aquells mallorquins feren allò que l'estructura social del Regne de Castella (lleis, valors, actituds, normes, etc.) els facilità o predeterminà de fer. Com els menorquins, també antics ciutadans del Regne de (la ciutat de) Mallorca però que l'esmentat tractat feu súbdits de sa Graciosa Majestat (títol tradicional dels reis d'Anglaterra), es dedicaren a colonitzar agrícolament Florida, també dins la tradició, costums, valors, etc. del Regne d'Anglaterra, propietària llavors de Florida. Quins comportaments tan divergents facilitats per dues estructures socials ben distintes: evangelitzar o conrear la terra! Aquests mallorquins i menorquins emigrats a Amèrica formant part d'estructures estatals alienes no són responsables ni dels reeiximents ni dels desastres socials creats pels dits estats, igual com els emigrants sicilians als EUA no són responsables de l'extermini de tantes nacions índies.

Comprens l'aborriment que pot experimentar una persona honrada si se sent responsable, culpable, hereva o partícip indirecta de l'estructura políticocultural del Regne de Castella, estructura que ha originat tant de dolor i tanta inhumanitat. Però en som tan responsables com els sicilians, per exemple. Com a simples ciutadans del món, hem de denunciar, com ha fet en Miquel, el genocidi americà. Hem de recordar, per exemple, que el patró del Regne de Castella, i del d'Espanya ara, Santiago dit "el Matamoros" ha estat invocat en la guerra d'extermini contra els sarraïns des del temps del Regne d'Astúries, embrió dels posteriors i successius regnes "espanyols" (Astúries → Lleó → Castella). Des de la primitiva formació del Regne d'Astúries, l'extermini total dels sarraïns ha estat la tàctica expansiva i defensiva de la seqüència políticocultural des del Regne d'Astúries fins al de Castella passant pel de Lleó. Durant segles, aquest *continuum* estatal féu de les seves fronteres amb al-Andalus, el territori peninsular en poder àraboberber, un desert total, per supressió física directa de qualsevol habitant suspecte d'arabisme. El patronatge del "Matamoros" data, segons uns documents falsificats el segle XII, de devers el 834 perquè Santiago s'aparegué en aquell temps, invocat pel crit "Santiago y cierra España", a una suposada batalla esdevenguda a Clavijo on, segons els falsificadors, els asturians mataren 70.000 sarraïns amb la dita ajuda celestial. Resta clar que el "cel" beneïa aquests exterminis. Deixant de banda llegendes i falsificacions, com tota la història fantasiosa de Covadonga, des de temps immemorials els súbdits del

Regne de (Astúries → Lleó →) Castella han hagut de pagar un impost especial al "Matamoros", per ajudar en la guerra contra els sarraïns, i aquest s'ha cobrat una part del botí en totes les accions bèl·liques contra els infidels, la "part de Santiago". Una llarga cadena administrativa cobrava l'impost i, naturalment, el perceptor final, d'allò que no quedava pel camí, no era el "Matamoros" celestial sinó la Seu de Santiago. Les "Cortes" de Castella reunides a Càdis aboliren aquests impostos i cobraments el 1812!! Tot això és un clar exemple de com es pot institucionalitzar un violent prejudici ètnic i com es poden generar cultures polítiques i socials xenòfobes: mitjançant una pràctica políticoadministrativa i legal durant segles.

Amic Miquel, el que no hem de fer, perquè seria una culpabilitat malaltissa, és carregar amb la responsabilitat dels desastres dels altres i encara manco interpretar la nostra pròpia història percebent una dolència sistemàtica i una xenofòbia que ens atenalla el cor i el cervell però que no és nostra sinó inculcada; que ens han inculcat amb arrogància, amb fatxenderia i bravingant de "conquistadores". Recentment he pogut mostrar un d'aquests bitllets del "Banco de España" de 1.000 ptes. amb les effgies de Francisco de Pizarro i d'Hernán Cortés, prototipus de "conquistadores", a un mexicà no gaire indigenista. Restà astorat de comprovar que individus considerats criminals contra la humanitat per un ample consens de persones del seu país fossin honorats d'aquella manera. Recordem que les monedes, com els bitllets de banc o els segells actualment, són els sistemes tradicionals per a propagar i mantenir actituds "nacionals". Com ja saps Miquel, hi ha molta de feina a fer per a denunciar i combatre aquesta bruta ideologia del nacionalisme dels veïns ponentins dels valencians; jo no llegesc "El País", perquè senzillament no tenc ni temps per acabar-me cada setmana el "Time", però supòs que el dit diari deu anar ple de denúncies irades contra aquestes xacres ideològiques espanyoles i espanyolistes, he sentit a dir que "El País" és "seriós", "progressista" i de "solvència contrastada". Sort!

La visió popular dels "Moros i cristians"

En definitiva, en Miquel Barceló, simplifica els actors històrics, del tema que ens ocupa, en islamistes i cristians. Com si tots els "altres" fossin el mateix, tots "moros", i tots "nosaltres" iguals perquè tots serfem "cristians". És una divisió popular, demagògica i que dóna fins i tot per a organitzar festes de gran brillantor al carrer, com les que es fan a certs pobles valencians. Però és una divisió falsa, absolutament falsa. Per als afeccionats a la pseudopsicologia interpretativa, que no és la meua, aquesta divisió conté, dins cada membre de la dobleta, dos elements: un de dominant (àrab/espanyol) i un de sotmès (berber/català). Naturalment, els dolents o sotmesos són els qui es ba-

rallen entre ells, i els bons o dominants “controlen” que no es passin massa en la baralla. Els historiadors àrabs explicant una i una altra vegada les “feines” que els donaren els ‘salvatges’ berbers enviats a invadir el SW d’Europa, perquè tot sovint s’excidi en llur comesa. Els historiadors espanyols, de veres o espanyolitzats, recomanant-nos que no celebrem les nostres “victòries”, ja veurem més envant la magnitud de la “tragèdia”, i propiciant, amb estudis i publicacions, que ens xuclin els diners per a fer-nos celebrar amb tot fast les seves grans victòries, com el 1492 i una llarga partida d’altres: amb bitllets de banc, segells de correus, noms de carrers i places, etc.

No és certa la dicotomia islam/cristianisme en el tema que ens ocupa. Això no significa negar les capacitats xenofòbiques i violentes d’ambdues religions germanes, juntament amb el judaisme, per descendir totes del mateix tronc cultural. És cert que les autoritats conservadores d’ambdues religions estan interessades en la propagació d’aquesta visió històrica, com és cert que les autoritats progressistes d’ambdues religions estan interessades en la negació d’aquesta aberrant visió religiosa. “Moro” és un terme geogràfic, referit als habitants de l’antiga Mauritània romana al nord d’Àfrica, no “islàmic” com vulgarment s’interpreta. Els àraboberbers invasors d’Europa anomenaven “romanes” a les poblacions que trobaven, que és el nom polític i cultural correcte; la historiografia tradicional, que caldria tenir per tendenciosa, tradueix sistemàticament aquest “romà” de les fonts àrabs per “cristià”. Per exemple, aquest és l’origen del llinatge ‘àrab’ “Arrom” (‘ar-rûmî’ < ‘ar rom’ < ‘al rom’, ‘el romà’) i probablement del topònim “Alaró” (‘Al ar-rûmî’ < ‘Al rûmî’, ‘lloc del romà’). Paral·lelament, sovint els nostres clàssics anomenaven com “nostre llatí” la nostra llengua, o deien Romania, de Roma, per a referir-se a l’Imperi Romà d’Orient, quan ja havia desaparegut el d’Occident. En definitiva, els àrabs acabaren d’enfonsar completament el món romà de tot el nord d’Àfrica i de gran part del SW d’Europa, món romà prèviament desfigurat per les invasions “bàrbares”, desfiguració que a penes afectà les Balears. No és cert que la decisió àrab d’invadir el SW d’Europa fos per motius religiosos, sinó per obtenir botí i riqueses: prou “feines” tenia l’exèrcit àrab per pacificar les províncies romanes d’Àfrica, acabades de conquerir, i per domesticar libis, númides, berbers i fins i tot les tropes bizantines de l’Imperi Romà d’Orient, “feines” que calia finançar i que duraren uns 50 anys. Mussa, l’emir àrab de Qayrawan, envià el seu lloctinent Tarif el 710 amb una molt reduïda tropa (100 cavallers i 300 peons) que desembarcà a Europa al lloc anomenat, des de llavors, Tàrifa i en tornà amb un esplèndid botí. Vist el fàcil negoci, envià el berber Tariq el 711 amb a penes 7.000 soldats, la majoria berbers, que desembarcà a Europa al lloc anomenat, des de llavors, “Muntanya de Tariq” o Gibraltar, fent-s’hi fort. L’èxit de Tariq també fou apoteòtic i, finalment, el propi Mussa travessà l’estret amb 18.000 homes i amb Tariq aviat conqueriren Sevilla, Mèrida i Toledo (713). Una de les raons de la facilitat de la invasió: les tropes del Regne visigot de To-

ledo eren molt nord enllà, combatent i sotmetent els bascos de llavors. El desembarcament àrab a Europa fou “bufar i fer ampolles”. Posteriorment, engrescats per les fàcils reeixides, la invasió començà a fer-se a gran escala. Així com els exèrcits “bàrbars” havien aprofitat les magnífiques calçades i d’altres infraestructures romanes, com els ponts, per a desplaçar-se ràpidament, ara els “sarraïns” feien el mateix, cosa que, a més, els àrabs ja coneixien d’invadir en molt poc temps totes les províncies romanes africanes. Tan gran fou l’èxit que, de fet, foren quatre invasions successives durant uns segles i esclafant-se mútuament, primer àrabs, i en menor mesura sirians, i després berbers: almoràvits, almohades i benimerins. Europa era per a ells un pou de riquesa sense fons.

En favor de la interpretació d’en Miquel, cal dir que la dicotomia islam/cristianisme (dolent/bo), de “moros i cristians”, sí que té força popular, com ja hem comentat, per exemple en “figues de moro o de cristià”; per cert, els algerians diuen “figues de cristià” a les nostres de “moro”. També en favor d’en Miquel, “moro” en moltes expressions té sentit d’exòtic, com quan els catalans diuen “blat de moro” o “moresc” pel més exacte “blat de les Índies” (d’Amèrica!) o quan diem “obra de moros”. Molt sovint l’expressió popular “del temps dels moros” ens genera la imatge de llunyania temporal immemorial, d’una època “mora” imprecisa, primigènia i molt dilatada en el temps. Però això és un miratge, com moltes altres percepcions populars. Aquesta visió popular és la que reproduïx en Miquel als seus dos articles periodístics, com si els “moros” fossin els habitants de sempre de les Balears, habitants trets violentament del seu paradís per una guarda de guerrers cruels. Si a això afegiu el fet històric de la llarga ocupació àraboberber de certes terres peninsulars, tot indueix a pensar, per semblança, que per ventura sí que els habitants “moros” són els propietaris de dret expulsats per la força. La contundència de les dades següents vos desfaran el miratge:

Clutat	Fundació	Anys en poder àrab
Barcelona	Romana	84
Jaca	Pre-romana	322
Palma	Romana	326
Madrid	Arab	370
Toledo	Pre-romana	372
Tarragona	Romana	373
Saragossa	Pre-romana	404
Lleida	Pre-romana	430
Lisboa	Pre-romana	433
Tortosa	Pre-romana	435
Múrcia	Arab	441
València	Romana	524
Còrdova	Pre-romana	525
Sevilla	Pre-romana	536
Granada	Arab?	780

Hem de remarcar que les ciutats de fundació àrab si no foren fundades immediatament després de la invasió, el cas més cridaner és el de Múrcia, sembla que foren “ocupades” durant manco temps que les que ja hi eren. I tornant al miratge perceptiu, resulta que essent les Balears el darrer territori de l’Imperi Romà, en el sentit més estricte del terme, de tota l’Europa Occidental conquerit pels àraboberbers (consultau la Cronologia del final) i dels més ràpidament tornats al món romànic, la “visió” popular el percep com a un territori “moro” des de sempre!! Quan la resta dels Països Catalans foren dominats llargament pels pobles germànics, els “bàrbars” per als romans, les nostres illes pertanyeren sempre a ‘Romania’, llevat d’un curt període en poder dels vàndals. Tornem-ho a repetir, les Balears romangueren més temps, més de nou segles, formant part de l’Imperi Romà que cap altre país d’Europa Occidental. Crec ben sincerament que aquest miratge, com tants d’altres sobre la nostra realitat, és producte de la confusió que l’escola i l’estat espanyols ens ha creat sobre el nostre propi concepte de “nosaltres”. Si ens fan lligar tota la història balear a la del sud d’Espanya, si no ens diuen res de la nostra verdadera història, si consideren “segles foscos” els anteriors a la invasió àraboberber de les Balears, i si s’omplen la boca de l’esplendor del Califat de Còrdova, llavors fàcilment hom pot ésser induït a suposar que les Balears foren conquerides tan aviat com Sevilla o Mèrida i tan intensament i llargament arabitzades com Granada. Si consultau la Cronologia del final, comprovareu que la burla és molt més cruel, perquè les Balears començaren el 707 a sofrir atacs navals dels àrabs, cercant botí i esclaus, abans que escometessin el sud de la Península, i resistiren durant més temps que cap altre territori europeu, dels posteriorment ocupats pels àrabs, la invasió àraboberber. Si en Miquel em permet la berba, tot pareix originat pel típic i irritant error dels buròcrates i polítics de Madrid que confonen Palma amb Las Palmas i les Balears amb les Canàries perquè, efectivament, les Canàries sí que foren conquerides per uns ben cruels i exterminadors guerrers, no medievals sinó moderns, que arrabassaren el país a uns berbers que hi vivien pacíficament des dels temps remots de la Prehistòria.

Aquest miratge de proximitat social amb els moros es produeix perquè des de la seva fundació el Regne de (la ciutat de) Mallorca ha estat en contacte molt directe i molt poc xenofòbic amb els habitants del nord d’Àfrica. El nostre Regne, per la seva situació geogràfica, fou durant molt de temps la frontera sud d’Europa i calia donar-li facilitats perquè s’enfortís. Per això, i si bé el comerç directe amb els estats àraboberbers era prohibit per l’Església romana, el Regne Balear ho podia fer sempre i quan no es comerciava amb material estratègic, fonamentalment armes i cavalls. Dos exemples del temps del rei Sanç: el 1312, el Regne de Castella va poder vendre blat als estats nordafricans mitjançant la intermediació de mercaders del Regne de (la ciu-

tat de) Mallorca; el 1321, el Papa recorda al rei de Portugal que les gents del Regne de (la ciutat de) Mallorca poden comerciar amb els dits estats nordafricans i per tant li demana que no sien aquestes gents molestades en la mar quan van i vénen de Barbaria (el Magrib). De fet els naturals (com llavors s’anomenava el fet d’ésser ciutadans d’un estat) del Regne (de la ciutat de) Mallorca foren els únics europeus que mantingueren relacions comercials intenses i extenses amb tota l’àrea de les actuals Tunísia i Algèria, malgrat les prohibicions i restriccions de comerç imposades per la jerarquia màxima cristiana, els papes. Fins i tot, soldats i cavallers mercenaris del Regne Balear es guanyaren la vida servint molt fidelment els sultans de la zona, fidelitat que, a la llarga, els ajudà ‘comercialment’ perquè la competència mercenària provenia dels castellans, milícies que es desacreditaren per les seves traïdories i revoltes contra els seus patrons. Aquest tràfec continu desenvolupà unes relacions culturals intenses, i sembla mentida que puguem oblidar fàcilment les figures paradigmàtiques d’en Ramon Llull, que escrigué en àrab, i la de n’Anselm Turmeda, que es convertí a l’Islam i fou i és persona molt venerada entre els musulmans. Miquel, la primitiva i vertadera tradició del nostre Regne és de convivència pacífica amb els moros, amb els nostres veïnats del nord d’Àfrica. Miquel, figures com les d’en Llull o d’en Turmeda no les trobaràs dins la tradició del Regne de Castella de llavors. Posteriorment aquest bon veïnatge es trencà però no per culpa nostra o per culpa dels nostres veïnats del nord d’Àfrica, sinó per uns nouvinguts: els turcs, que ocuparen i espoliaren sense mirament tot el nord d’Àfrica a partir del segle XVI. Els turcs eren islamistes, però no moros, no simplifiquem les coses, no tornem als “moros i cristians”. Els turcs, i no els moros, són els que enfonsaren tot el comerç mediterrani amb el seu afany constant de pillatge. Els turcs acabaren amb l’Imperi Romà d’Orient i assetjaren Europa durant llargs segles, pel seus flancs oriental i meridional, essent el Regne Balear un bastió que si bé castigaren militarment molt durament mai no caigué en el seu poder, malgrat ocupacions temporals de Formentera. No es repetí allò que passà amb els àraboberbers. Acabada l’amenaça constant dels turcs, aclarida la confusió popular entre moros i turcs, no és estrany que rebrosti la nostra antiga relació de bon veïnatge amb els moros, amb els berbers i amb els descendents d’àrabs i sirians del nord d’Àfrica. Tenim exemples contemporanis d’aquesta vella tradició, com la cantant Maria del Mar Bonet dins la musicologia i la cançó, fins i tot els relativament nombrosos casos de balears contemporanis convertits a l’Islam, o el teu propi cas de defensor apassionat dels moros, defensa apassionada que d’altres intel·lectuals balears han compartit en el passat. Dins la tradició espanyola per contra, i ben modernament, trobaràs Sabta (Ceuta), Mlila (Melilla), les guerres contra els berbers del Rif, l’explotació del Marroc colonial i la vergonya, per a l’estat espanyol, del dit Sàhara Occidental (façana continental de les Canàries), poblat, justament!,

de berbers traïts i abandonats per l'estat que els havia de protegir, com a ciutadans d'una província espanyola, al poder àrab de la monarquia marroquina. També hi cal incloure els berbers actuals que viuen com a immigrants a ca nostra; durament discriminats per les lleis espanyoles, les mateixes que ens fan a nosaltres ciutadans de segona.

Com a exemple clar d'aquesta convivència tenim el cas dels llinatges, perquè els d'origen àraboberber són un significatiu 1% dels llinatges catalans¹. Són llinatges tan corrents a les Balears com: Arabí, Bennàssar (i Bennàsser), Binimelis, Carratalà, Gamundí, Maimó, Massot, Massutí, Maura, Medina, Melis, Mesquida, Moragues, Morata, Morell, Muret i Rifà, sense comptar la carambola dels Arrom, nom àraboberber de gent romana. Només els derivats de "moro" ja són 31: Mariscot, Maura, Maurell, Maurella, Mauret, Maureta, Maurí, Mor, Moragas, Moragrega, Moragues, Morata, Moratell, Morató, Morell, Morellach, Morelló, Moret, Moreta, Moretona, Moretó, Morgada, Morgadas, Morgadell, Morgadella, Morgades, Morgat, Moriscot, Muret, Murgadas i Muriscot.

El "paradís" de la dominació sarraïna de les Balears

L'apassionament tot sovint ens fa idealitzar les coses. Per a evitar l'efecte contrari em limitaré a citar el llibre clàssic sobre l'Islam a les Balears². N'extractaré, com a exemples, el començament, el final i una part intermèdia del domini àraboberber de les nostres illes.

Conquesta de les Balears per Isam al-Jawlani el 903.

Llavors "la Ciutat de Mallorca es reduïa al primitiu recinte romà, saquejat i destruït varies vegades, possiblement desmantellat i mancat de les més elementals fortificacions necessàries per a llur defensa. Una vegada obtingut el permís de l'Emir per portar a terme la conquesta, Isam es va fer càrrec de la flota i de l'exèrcit creat per dur la guerra santa a terres mallorquines. Efectuat el desembarcament es va lluitar contra l'esforçada defensa dels indígenes, que probablement cercaren refugi en els nuclis romans de les muntanyes (Santueri, Alaró, Pollença?), per hostilitzar les forces musulmanes. Un darrer l'altre foren reduïts aquests focus de resistència". Al llibre que citam no es diu res de la conquesta de les altres illes. En referència a les religions, cal remarcar que de ben poc els va servir als "romans" indígenes refugiar-se a Santueri (el Lluc de llavors?), del nom llatí "Sanctuarium" que

1. I. F. de B. Moll, *Els llinatges catalans*. Editorial Moll, Palma 1987.

2. G. Rosselló Bordoy, *L'Islam a les Illes Balears*. Editorial Daedalus. Palma, 1968.

originà el romànic balear "Santuari" arabitzat posteriorment, com tants d'altres topònims romànics, en "Santueri". D'altra banda també cal recordar l'etimologia d'"Alaró" ('Al ar-rûmí'), cosa que ens indueix a pensar que la resistència "romana" en aquest lloc de difícil accés de Mallorca, el seu castell, es perllongà tant com perquè els àraboberbers anomenassin la vila com 'lloc del romà'.

Conquesta almoràvit de les Balears el 1115.

Els almoràvits arribaren a les Illes per a oposar-se a l'intent de conquesta pisano-catalana de les Balears. Les forces catalanes en coalició amb un estol de la República de Pisa i sota el comandament del comte de Barcelona Ramon Berenguer III, conqueriren Eivissa i la ciutat Mallorca. Malgrat l'èxit militar, el comte hagué de partir precipitadament a defensar Barcelona dels almoràvits, derrotant-los i aturant la seva expansió al congost de Martorell. Entretant la guarnició deixada a les illes abandonà el camp davant l'imminent arribada d'un gran estol almoràvit. Els almoràvits, si bé feren tard per aturar la conquesta, aprofitaren el desgavell provocat per l'escomesa pisano-catalana per a ensenyorir-se de les Illes i acabar amb la seva independència: "en arribar amb retardament es va haver d'enfrontar amb una completa desorganització política, (...) per manca-hi una autoritat legal que pogués oposar-se a l'anexió. Amb tot, la reacció dels nadius no es manifestà de seguida, i fou així que Wanudin ibn Sir, almirant almoràvit, va poder, sense cap esforç, incorporar les Illes a l'imperi d'Alf ibn Yusuf. (...) el governador almoràvit s'enfrontà des d'un principi als seus nous súbdits. La seva primera disposició va consistir en ordenar el desmantellament de la capital ('Madina Mayurqa'), que, per la seva situació a la costa, estava molt exposada als assalts enemics. L'ordre d'edificar una nova ciutat a l'interior fou rebutjada, i el governador feu matar el cap dels rebels. La rebel·lió, davant aquest acte de violència, es generalitzà, triomfant sobre l'opressor, que fou empresonat. (...) la rebel·lió inicial no és més que un preludi d'una activitat antialmoràvida, en la qual el centre urbà de Madina Mayurqa, l'únic focus d'interès polític ocupat i dirigit pels dominadors, s'enfronta a una oposició constant nascuda a la ruralia i a les muntanyes i encoratjada pels nadius. (...) L'oposició antialmoràvida dels illencs tenia les seves motivacions, primerament, en el caràcter intrús dels nous governants i en la política que desenvoluparen a l'illa" [em pens que en Rosselló Bordoy es refereix a totes les Balears] (...) "perdut per al moviment religiós-polític almoràvit el seu espai vital, a la Península Ibèrica, davant la invasió almohade, utilitzen el seu últim reducte - les Balears-, com a base no per a portar a bona fi les seves teories religioses, sinó per a desenvolupar una simple venjança nascuda de l'odi que sentien de cap als almohades que els havien llevat els seus llocs de treball i els seus cà-

rracs administratius. Mallorca” [i supòs que les altres illes] “(...) no és més que una font de recursos per alimentar una guerra a Àfrica, i les necessitats elementals dels indígenes resten sempre postposades als afanys i projectes dels almoràvits. (...) Davant aquesta posició, el mallorquí, mancat de llibertat i sotmeses les seves collites a la intervenció d'un estat que ha d'alimentar i conservar un exèrcit a horitzons externs, defensor d'una idea completament aliena als seus interessos, no pot reaccionar d'altra manera que no sigui amb revoltes contínues que el porten al triomf o a sofrir salvatges repressions dels seus dominadors.”

El comportament tirànic del darrer walf (governador) de les Balears (1208-1229).

Si bé Abu Yahya fou un governador nomenat pel Califa, i el darrer perquè durant la seva governació les Illes retornaren al món romànic, en realitat es comportà com un rei sobirà (emir) fatxendós i tirànic. En Rosselló Bordoy ens proporciona la narració d'un tal al-Majzumi que “descriu les causes que varen induir al walf mallorquí a atacar les naus catalanes, i com va reaccionar el monarca català, ordenant la invasió i conquesta de les Illes.” Segons sembla, al-Majzumi fou testimoni presencial tant de les provocacions que precipitaren la conquesta catalana, com del ben reproable comportament del walf cap als seus súbdits: “pel fet d'ésser un home de qualitat i prestigi entre els magnats de la dinastia dels almohades, li va ésser entregat el govern de les Balears. Actuant pel seu compte, prescindint dels interessos dels almohades, les seves naus travessaven el Mediterrani robant i saquejant. La fricció es va originar en una trobada entre unes galeres mallorquines, que carregaven fusta a Eivissa sota la protecció d'uns vaixells de guerra, i la flota del governador cristià de Tortosa, que havia sortit del seu port per a capturar-les. Aquest acte bèl·lic i la pèrdua dels seus vaixells va irritar l'emir, el qual va declarar la guerra als cristians. Es varen atacar mútuament i pogueren mesurar les seves forces, en aquestes escaramusses navals. A finals de 'Du al-Hiyya' de l'any 623 H. (1226), dues galeres cristianes, de Barcelona i Tortosa, arribaren al port d'Eivissa. [Abu Yahya] Muhammad va aprofitar aquesta ocasió i hi va enviar el seu fill perquè les perseguís. A les aigües d'Eivissa va capturar una galera genovesa i proseguí la persecució de les naus catalanes fins que les pogué prendre. L'emir se'n va enorgullir, d'aquesta victòria, i això li va fer creure que cap exèrcit no podia enfrontar-se al seu.” Fins ací un comportament fatalment bravejador. Tot i que era evident que els catalans atacarien, tot i que el propi Abu Yahya es va preparar per a resistir l'escomesa, el seu comportament és el protípic d'un tirà actuant damunt una societat sense les més mínimes garanties i defenses polítiques: “La conducta del walf, en ordenar l'execució de quatre dels més conspicus ciu-

tadans, va disbaratar els preparatius [de la defensa]. Entre les víctimes, hi havia dos fills del seu oncle matern Abu Hafs ibn Sayri, un dels senyors més rellevants i poderosos de l'Illa. El poble s'hi dirigí com a cap d'un moviment revolucionari contra el tirà. Units els ciutadans per a venjar els ajusticiats, Ibn Sayri es va posar al front de la conspiració. Aquests fets ocorrien a mitjans 'sawwal'. A més, el fet de temer la venjança de la flota enemiga aspergia el temor entre els ciutadans. Per segona vegada, el walf va ordenar una nova execució, la de cinquanta dels cavallers més notables de la Ciutat, triats a l'atzar. L'arribada, però, de missatgers procedents de diversos punts de l'Illa anunciant la proximitat de la flota cristiana, obligà el walf a perdonar els condemnats i a pregar-los que l'ajudassin en la lluita per defensar la Capital.” Els cronistes no expliquen les raons d'un comportament tal del walf envers els seus, tanmateix no és estrany, doncs, que el rei En Jaume en desembarcar a Mallorca fos ben rebut per alguns que estaven ben farts de la tirania.

La Festa de l'Estendard

He de confessar que m'agrada l'estil expositiu d'en Miquel Barceló, diu les coses clarament, no usa els grisos i els difuminats. Això permet contrastar les afirmacions, permet acceptar-les o refutar-les; aquesta falsificabilitat de les afirmacions constitueix una de les bases fonamentals del raonament científic. L'honestetat ve després, acceptant i reconeixent les equivocacions, rectificants en definitiva. No sempre hem de tenir raó en el 100% del que diem, val la pena dir les coses clarament i rectificar-les, si aquest és el cas. En aquest sentit, Miquel, m'hagués agradat que al segon teu article periodístic haguessis rectificat una afirmació concreta del primer: “L'any que ve, els impulsors de la celebració (...) volen ‘... escenificar (...) el campament on la host del rei Jaume I va romandre la nit abans de prendre la ciutat...’. Una convocatòria, doncs, al poble perquè jugui a la guerra”. Aquesta rotunda i clara afirmació teva, i celebr la claredat expositiva, es demostrà una falsedat perquè no es féu allò que afirmares, i tu a l'article següent no rectificares aquest error predictiu teu. Cal que controlis les teves fonts d'informació, especialment si aquestes comporten una calúnnia forta per a molta gent. Aquesta contradicció entre els dos articles teus és una qüestió menor, perquè com a historiador estàs obligat a explicar la història correctament a la gent. I l'error central és que la Festa de l'Estendard no és bàsicament, ni originàriament, una festa per una gesta militar. Si la gent comuna ha arribat a tenir aquesta percepció de la festa és a causa de la distorsió provocada per dues institucions amb poder social i polític: el “Ayuntamiento” de Palma i la Seu de (la ciutat de) Mallorca. Val la pena que els historiadors expliquin clarament les coses, en aquest cas l'origen de la festa i la seva posterior falsificació. No som historiador, som un simple ciutadà que estima i vol defensar

el seu país, em consider una persona de cultura de nivell universitari i per això he mirat d'assolir un nivell de cultura històrica com el que tendria un altre universitari d'un país normal, és a dir, sobirà i lliure, tot arraconant la cultura històrica interessada i esbiaixada que m'han ficat a l'escola els dominadors del nostre poble. En substància, la gran majoria de les coses que dic les he tretes de llibres d'història que he anat llegint o d'obres d'informació general, fonamentalment enciclopèdies, com la Gran Enciclopèdia (GE) Catalana, la GE de Mallorca, la GE de Menorca, etc. He assenyalat a peu de plana aquells llibres que he consultat que trob més especialistes. Segur que les dades històriques que aport tenen qualche error, especialment en les dates: de vegades he trobat datacions divergents en un parell d'anys entre els autors, i de vegades, si la datació és l'àrab de l'Hègira, la divergència amb els nostres anys pot esser major. De tots els errors deman disculpes. Dit això, anem per parts.

Com tu bé saps i així ho escrius, la citació més antiga d'aquesta festa és del cronista Ramon Muntaner, que fou dues vegades Jurat del Regne de València i morí essent batle reial d'Eivissa d'En Jaume III de Mallorca. El capítol XXVII de la crònica, redactada devers 1328, de Ramon Muntaner³ és dedicat íntegrament al final del rei En Jaume I, on narra la seva mort a la ciutat de València i el trasllat del seu cos i enterrament solemne al panteó reial de Poblet. Conta així el desconhort de la ciutat de València: "E els dols, e els plors, e els plants e els crits començaren per tota la ciutat, que no hi romàs ric-hom, mainader ne cavaller, ciutadans, dones e donzelles, que tui anaven darrera la senyera e l'escut seu, e deu cavalls a qui hom havia tolt la coa. E així anaven tuit plorant e braidant; e aquest dol durà en la ciutat quatre dies". Dins el mateix capítol, escriu més endavant: "E podem ben dir la conclusió d'aquest senyor: que bona fo anc nat, e ben perseverà e en la fin fo mellor. E plau-me açò que els pobladors de Mallorca ordonaren: que tots anys, lo jorn de Sent Silvestre e de Santa Coloma [31 de desembre], que fou presa Mallorca per lo dit senyor rei, se fa professó general en la ciutat ab la senyera del dit senyor rei. En aquell dia pregunten tuit per sa ànima, e totes les misses qui es canten en aquell dia per la ciutat e per tota la illa, se canten per ànima del dit senyor rei e que Déus sal e guard los deixendents seus e los do victòria e honor sobre tots llurs enemics. Per què suplicaria a mon senyor lo rei d'Aragó [el nat a València En Pere, el Gran, d'Aragó e de València e comte de Barcelona] que fos de gràcia e de mercè sua que ordonen ab los prohòmens de la ciutat de València, que el dia de sent Miquel [28 de setembre, data de la rendició de la ciutat al rei En Jaume I] tots anys se feés professó general en València per ànima del dit senyor rei".

3. F. Soldevila, *Les quatre grans cròniques*. Selecta, Barcelona, 1983.

De l'anterior citació podem treure tres conclusions molt importants: 1) La festa és originàriament un record emocionat del rei En Jaume I. En aquest sentit, l'ofrena floral que darrerament hom fa al monument del rei amb la seva senyera onejant és la readaptació contemporània més senzilla i més correcta possible al seu memorial. 2) La festa no s'originà espontàniament sinó que té un origen políticoinstitucional; Ramon Muntaner demana al rei Pere que conjuntament amb la Universitat de la ciutat i del Regne de València instauri una festa semblant a la feta a la ciutat de Mallorca. 3) Des de bell començament, tothom convé que cal celebrar el record del rei En Jaume un dia amb un fort contingut tant respecte al rei homenatjat com respecte a la institució política homenatjada.

És obvi que els ciutadans dels Regnes, tant el de la ciutat de Mallorca com el de la ciutat de València, se sentin obligats a homenatjar el seu primer rei i fundador; ras i curt, aquests Regnes, com a entitats polítiques amb vida pròpia, foren creats perquè el rei En Jaume I així ho volgué. En Jaume I no sols fou un rei Conqueridor, com podeu consultar a la Cronologia del final, sinó també, i malgrat tots els errors que vulgueu, un rei organitzador: col·laborà en la fundació de la humanitària orde de la Mercè, impulsà la creació de la importantíssima institució del Consolat de Mar, amb el tractat de Corbeil aconseguí que la monarquia francesa, com a hereva de Carlemany i de l'Imperi Franc, renunciàs explícitament a qualsevol dret que pogués tenir sobre els Estats del Casal de Barcelona, fou un decidit reintrodutor del dret romà als seus Estats, reestructurà i creà institucions polítiques cabdals com les Corts Catalanes o el Consell de Cent de Barcelona, etc.

Concretant al Regne de (la ciutat de) Mallorca, ben aviat, immediatament després de la conquesta, el 1r de març de 1230, En Jaume I promulgà la "Carta de Franquesa", estesa, dos anys després a la resta de les Balears, abans d'esser conquerides. Aquesta Carta reintrodueix decididament el dret romà, justament mitjançant el Codi de Justinià, el gran reorganitzador de l'Imperi Romà d'Orient i emperador (romà oriental) de les Balears, fent de les nostres illes un dels primers països d'implantació del dret romà d'Europa després de l'enfonsament de l'Imperi Romà d'Occident. És claríssima la idea central de la Carta: Tothom és lliure: "que tot hom hi fos franc, anant e vinent, crestià, e jueu e sarra". Aquesta Carta dels drets dels pobladors és semblant a les concedides a Tortosa (1149) i a Lleida (1150), si bé socialment més progressista.

En Jaume I estalvià a les Balears quasi totalment la negra servitud del feudalisme, que tanta sang, suor i feina costaria de superar a la majoria de la resta d'Europa (gran part de Catalunya inclosa). Contrastant amb l'Imperi

Romà, les societats de l'alta Edat Mitjana europea, invadides pels "bàrbars", s'organitzaren prenent com a basament l'estament militar. Dit d'una altra manera, aquestes societats "regressaren" a formes organitzatives més 'tribals', basades en la 'bruta força'. D'ací la gran rellevància de la promulgació per Jaume I de la "Carta de Franquesa". A la Carta són declarats una sèrie de drets individuals que impossibiliten la dependència, personal o tributària, de la gent del comú als senyors, els forts, els detentors de la 'força bruta', així com la protecció de la llibertat personal i de la propietat privada, la inviolabilitat del domicili, l'aprofitament gratuït de certs béns públics (boscs, aigua, caça, etc.), i la llibertat de comerç, sense pagar impostos, amb tots els Estats de la Confederació del Casal de Barcelona. L'efecte de la "Carta" fou l'aclaparadora influència de catalans (majoritàriament del comtat d'Empúries), amb espurnes de gent d'altres nacions, desitjosos de fer-se una vida nova i millor a l'engrescador "free far-south" d'Europa. En matèria penal el rei En Jaume establí que hi regirien els "Usatges de Barcelona", de tradició jurídica germànica. Cal remarcar el progressisme social d'aquest text, respecte a d'altres coetanis d'Europa. Per exemple, prohibia l'ús del turment com a mètode d'investigació judicial, mètode que era usat al Regne de Castella i a molts d'altres indrets. El turment hi era considerat només com una 'pena', graduable segons el delictes, tipus de pena també usat a la resta d'Europa. Així, un acusat no podia ésser turmentat per a fer-lo confessar; només eren turmentats els sentenciats, previ judici, i encara només en presència de dues autoritats d'alt nivell. També prohibien els "Usatges" la pràctica de l'aberrant "judici de Déu". Aquest abominable sistema consistia en l'aplicació de proves físiques duríssimes i, per definició, impossibles de superar. Si l'acusat en sortia amb vida i sense lesions, llavors Déu era de la seva part i, per tant, innocent. Així eren aplicats ferros roents, administrades metzines, adegats amb diversos procediments o submergits dins aigua bullent. Aquest horrorós 'invent' judicial era literalment "bàrbar", creat i propagat pels bàrbars que invadiren l'Imperi Romà. Els "judicis de Déu" eren usats a molts dels estats coetanis de la cristiana Europa.

Quant a l'organització política, fou creat un nou estat tenint l'autoorganització com a principi bàsic, l'assemblea general o Universitat, de tothom o universal, com s'anomenava. El rei conqueridor podria haver-se aturat just fent una "província" catalana nova i millorada, però en comptes d'això, d'altra banda ben raonable, creà un Estat. Si bé el poder executiu màxim restà a les mans reials i a les dels seus descendents, des del primer moment el govern fou encomanat a prohoms (cap de casa que no tinguessin taca d'indignitat) triats pel conjunt d'ells o Universitat. El 1249, 19 anys després de la Conquesta, En Jaume I accedí a la demanda dels prohoms de la ciutat de Mallorca i creà la Universitat de la ciutat i Regne de Mallorca, formalitzant-

se així el sistema de govern, de representació i d'administració pública del Regne i de la pròpia ciutat, essent doncs un govern estatal i municipal alhora. Al terme estat li hem de donar el mateix abast que els suïssos donen al mateix terme quan es refereixen, per exemple, a l'Estat de Ginebra, la gran ciutat de parla francesa de la Confederació Helvètica. Presidint la Universitat i executant els acords de la seva assemblea, o Gran i General Consell, es trobaven els Jurats del Regne, càrrecs "universals" d'un any de durada. Els Jurats, dits així perquè juraven servir les lleis (constitucions i ordinacions) del Regne, eren elegits anualment pels volts de Nadal, primer per simple nomenament dels Jurats sortints i a partir del 1397 foren elegits pel Gran i General Consell.

Com no havien de servir la memòria del rei En Jaume els pobladors del Regne! Justament la creació de la Universitat del Regne Balear el 1249 quasi coincideix amb la conquesta de Sevilla el 1248 pels castellans comandats per un cosí bo del rei En Jaume: Fernando III de Castella i de Lleó. La conquesta castellana de Sevilla no tengué l'abast polític que tengué la de la ciutat de Mallorca pels catalans. I això que Sevilla era una gran ciutat, molt més important que la coetània ciutat de Mallorca. Tant impressionà la ciutat andalusa al seu conqueridor, Fernando III, que decidí residir-hi amb la seva cort fins a la mort. Però els castellans no hi crearen un estat, en conquerir Sevilla i la resta d'Andalusia. No hi ha hagut mai moneda andalusa, ni exèrcit andalusí, ni lleis andaluses, ni res que simplement pogués indicar que Andalusia no és Castella. Per totes aquestes raons, la Universitat del Regne instituí, no se sap quan, la Festa de l'Estendard com a homenatge al seu fundador i primer rei. Que no és una festa dedicada a la conquesta de la ciutat es corrobora perquè mai han participat en el cerimonial els qui donaren la vida, molts d'ells amics íntims d'En Jaume I, per la seva conquesta. Aquests herois de la conquesta foren soterrats a un lloc especial, a la capella de Nostra Senyora de la Victòria, i mai els cerimonials de la Festa de l'Estendard han inclòs la visita al dit lloc o l'homenatge als allà soterrats. La Festa és només del rei En Jaume.

Certament la Festa se celebra el dia de l'assalt final, de la rendició i de l'entrada del rei En Jaume a la ciutat cap del Regne. Aquests fets es donaren separatament a la conquesta de la ciutat de València: La ciutat de València, després de cinc mesos de setge, es rendí per tal d'evitar mals majors. A mitjan setembre de 1238 s'iniciaren les negociacions, i el 28 de setembre, dia de Sant Miquel, el governador Zayyan signava el lliurament de la ciutat al rei En Jaume I. Els catalans permeteren que més de 50.000 persones, segons la crònica reial, abandonassin la ciutat amb els seus béns i passassin la línia del Xúquer, tot atorgant-los una treva de set anys. L'evacuació durà dies, perquè la ciutat tenia uns 15.000 habitants, i abans del setge s'hi refugiaren moltes

altres persones, cosa que explica els 50.000 que n'eixiren. Als qui malgrat tot volguessin romandre a la ciutat, el rei es comprometé a protegir-los. Dia 8 d'octubre partí Zayyan i l'endemà En Jaume I féu la seva entrada oficial. També el rei En Jaume hi féu un nou Regne, el de la ciutat de València. Doncs bé, el 9 d'octubre, el dia que entrà En Jaume I solemnement a la ciutat és quan els valencians des del 1338 homenatgen el seu rei fundador i al seu estendard, i modernament el 9 d'octubre és la Diada Nacional del País Valencià, el de tot el País que tengué i té com a Cap i Casal la ciutat de València. En Ramon Muntaner volia que el dia de l'homentatge fos el dia de la rendició, tot celebrant la gesta de la conquesta perquè en Muntaner era molt afeccionat als actes militars, de fet participà en moltes campanyes bèl·liques, especialment amb la Companyia Catalana que anà a socórrer l'Imperi Romà d'Orient contra els turcs. Tanmateix, les autoritats del Regne de València, probablement imitant o interpretant correctament la Festa de la ciutat de Mallorca, optaren per honrar el rei En Jaume el dia simbòlic de la creació del Regne, el dia que trepitjà per primera vegada la ciutat: "E quan vim nostra senyera sus [damunt] en la torre descavalgam del cavall e endreçam-nos vers Orient, e ploram de nostres ulls, e besam la terra per la gran mercè que Déu nos havia feita", escrigué el rei de dia tan assenyalat.

En definitiva, la Festa de l'Estendard fou instituïda com a la Diada Nacional i al seu voltant se celebraren les manifestacions més públiques i més solemnes de l'Estat: D'una banda, la commemoració de la fundació del Regne simbolitzada en l'homenatge al rei fundador i al seu senyal, i de l'altra en la continuïtat del Regne materialitzada en la presa de possessió dels nous Jurats. Els Jurats, renovats cada any, prenien possessió cada 31 de desembre jurant públicament i solemne el seu càrrec, després de llargs dies de batalles i d'intrigues polítiques. El cerimonial d'aquesta celebració és lògic que anàs canviant al llarg dels segles, d'acord amb les necessitats de cada moment. Tanmateix, dues institucions han intentat mistificar aquesta celebració: la Seu de (la ciutat de) Mallorca des de temps immemorials i l'"Ayuntamiento" de la ciutat de Mallorca des del segle XVIII. La primera mistificà la Festa en el sentit detectat per en Miquel Barceló de "moros i cristians", i el segon la mistificà en el sentit, també recollit per en Miquel, de commemorar la conquesta militar de la ciutat.

El Regne de (la ciutat de) Mallorca, des de la seva fundació, fou una unitat eclesial governada pel bisbe de (la ciutat de) Mallorca i el seu capítol de la Seu. L'esquarterament de la diòcesi fou fet sota dominació espanyola, com tantes altres decisions administratives adreçades a esborrar la unitat política de les nostres illes. El 1782 fou creat el bisbat d'Eivissa, amb inclusió de Formentera, cosa que comportà que la Vila d'Eivissa rebés el títol de Ciutat

com correspon a la residència d'un bisbe. Normalment els bisbes ho són d'una ciutat, on es troba la Seu, que és la capital de la demarcació eclesiàstica, dita diòcesi, que governen. Però en el cas de la Menorca bicèfala, i seguint el model de la confusió nominal entre illa i població dels casos de Mallorca i d'Eivissa, el 1795 hom fundà la Seu de Ciutadella amb el títol de bisbat de Menorca, i a canvi fou Maó qui rebé el títol de Ciutat. Com que l'Església es troba ara dins les seves hores més baixes no ens adonam d'entrada del gran poder social, polític i econòmic que tengué en el passat. N'hi ha prou a remarcar que la categoria de bisbe era tal que comportava el viure a ciutat. Quan la gent comuna era analfabeta, quan tota la informació era oral i provinent del propi redol, sense ràdios ni televisions, quan calia anar a l'església pel cap baix un pic cada setmana, quan els predicadors s'entrenaven a dominar l'oradòria i la posada en escena... Podem comprendre, amb tot açò, la importància de les exèquies i de les celebracions fúnebres que la Seu de (la ciutat de) Mallorca dedicava al rei En Jaume I el dia de la Festa del seu Estendard. I la jerarquia de la Seu no deixà d'aprofitar la magnífica ocasió anual, al llarg de molts d'anys de predicacions⁴ al poble i a les autoritats, de reinterpretar la Festa en favor seu: la voluntat de Déu present en tot el desenvolupament històric, la importància aclaparadora de la religió en les accions del rei, el seu messianisme, la primacia de l'Església sobre el poder civil, la incorruptibilitat del cos gloriós del rei En Jaume per la seva santedat a causa de la seva lluita contra els infidels, el fer creure que el rei En Jaume era enterrat a la Seu, fent passar la tomba d'En Jaume II per la seva, "demostrant" així que el gran heroi del Regne, l'Alt Senyor En Jaume I, era allà amb ells, fent costat a la jerarquia cristiana. Certament, Miquel, a partir de la falsificació eclesial tens part de raó a reduir tot l'afer que tractam en un conflicte entre "els altres", islamistes dolents, i "nosaltres", cristians bons. Tanmateix també trobam una altra vegada que els "nosaltres" són diversos, i si bé tots som iguals perquè tots serem "cristians" n'hi hauria de "més cristians", és a dir, de "més bons". Efectivament, seguint la reinterpretació eclesial era lògic que En Jaume I acabàs sant, i no fou així tot i que hom ho intentà d'aconseguir. Tanmateix el seu cosí Fernando III de Castella i de Lleó, un dels múltiples i reials "pacíficadors" violents de Gàlcia, guerrer incansable contra els infidels, conqueridor de part de l'actual Andalusia, fou canonitzat el 1671. I encara el cosí del cosí, Louis IX de França, encalçador d'infidels a terres ben llunyanes, organitzador de la setena croada contra els seguidors de l'Islam i mort de pesta quan assetjava Tunis tot preparant una nova croada, també fou canonitzat el 1297. Tots dos reis sants, coetanis del nostre i emparentats amb ell. I encara més diferències: el títol tradicional del

4. A. J. Quintana; R.M. Calafat, La pervivència del rei en Jaume. Edicions Documenta Balear. Palma, 1992.

rei de Castella és “Sa Catòlica Majestat”, i el del rei de França “Sa Cristianíssima Majestat”, i els nostres sense títols d’aquesta volada. Francament Miquel, trob abusiu que incloguís En Jaume I, malgrat les predicacions eclesials comentades suara, entre els herois cristians quan la pròpia Església, lògicament l’única autoritzada a considerar i jutjar aquestes coses que li són pròpies, no ho ha fet.

Escriu “ayuntamiento” (aplegament) entre cometes i en castellà per a indicar que és un manlleu lèxic. Aquest mot correspon a un tipus d’organització municipal, la del Regne de Castella, completament diferent a les institucions municipals d’altres països amb d’altres ordenacions polítiques, com els EUA o com el propi Regne de (la ciutat de) Mallorca. Durant molts de segles, els “ayuntamientos” han estat l’única entitat d’administració local del Regne de Castella (ara dit d’Espanya), fins a la creació el segle passat de les “diputaciones provinciales” i les contemporànies entitats de dret públic anomenades “comunidades”, generalment adjectivades d’“autónomas”. Imaginem que els tractats de pau, després d’un conflicte bèl·lic europeu, acorden que el cantó suís de Ginebra passi a ésser de l’estat espanyol, tot sigui dit a tall d’exemple i sense la més mínima animadversió envers el dit cantó. A partir del moment de l’annexió les lleis espanyoles són les aplicables tant a aquell territori com a la seva població, i com que les lleis espanyoles són diferents de les suïsses cal readaptar, entre d’altres coses, l’organització política. Probablement, els juristes espanyols, reconvertirien els organismes i les institucions de més rang del cantó, l’estructura de l’Estat de Ginebra, en una “comunidad autónoma” amb les màximes atribucions d’autogovern previstes pel seu ordenament polític, per la constitució espanyola. Els juristes espanyols actuarien sense el més mínim ànim de fer mal sinó d’incorporar aquell territori i gent a la seva manera de regir-se políticament, manera que, d’altra banda, és, des de llur punt de vista, la “natural”, la “lògica”, la “de sempre” i, probablement, la “millor” perquè si no la considerassin així se suposa que són sobirans per a autodotar-se d’un altre ordenament polític. Tot i això, els ciutadans de Ginebra perdrien moltes competències polítiques que abans de l’annexió espanyola podien exercir. I no seria qüestió en tots els àmbits de l’administració de simples proporcions, com ara el major o menor percentatge d’imposts gestionats directament o la proporció de capacitat legislativa en matèria civil, sinó que hi hauria talls clars: l’Estat de Ginebra té molt importants competències en la defensa militar i cap “comunidad” per “autónoma” que sigui no en té ni una busca: justament el control de les armes és una de les màximes expressions de la sobirania política. Més fàcil seria l’annexió en d’altres àmbits, per exemple canviant les banderes dels edificis. Tot i que l’Estat de Ginebra és molt més que una “comunidad autónoma” espanyola, què me’n diríeu si en comptes de reconvertir-lo en “co-

munidad” el reconvertissin en “diputació provincial”, o en un simple “ayuntamiento”? Quan les nostres illes, exceptuant-ne Menorca, que fou per a Sa Graciosa Majestat, foren annexades al Regne de Castella com a conseqüència del tractat d’Utrecht i d’altres tractats internacionals, la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca fou reconvertida en un “ayuntamiento”, el de Palma, no per especial dolència del “Consejo de Castilla”, l’organisme de govern i polític-jurídic superior del “Reino”, sinó perquè llavors les lleis polítiques castellanes no coneixien cap altra forma d’administració i de govern locals. Cal remarcar, com a exemple de nivell d’autogovern, que la Universitat del Regne sí que tenia molt i molt àmplies competències militars, com n’Antoni I. Alomar ens recorda en el “SUS-4”.

El desmantellament de l’estructura del Regne de (la ciutat de) Mallorca que suposà l’annexió al Regne de Castella comportà que la immensa majoria de les atribucions i competències de la Universitat del Regne passassin a d’altres institucions del dret públic castellà, bé a organismes de Madrid bé a organismes d’administració perifèrica com ara la “Real Audiencia”, i que les del govern municipal de la ciutat, indestructibles abans de les generals, passassin al nounat (1718) “Ayuntamiento” format per 20 “regidores” perpetus nomenats directament pel rei de Castella, després d’esser informat per la “Real Audiencia”. Aquests “regidores” pertanyien tots a la noblesa i eren presidits per l’“Alcalde Mayor”. Els “regidores” nomenaven els funcionaris municipals, i molts d’ells compraren el càrrec als “regidores”. Naturalment tot superpresidit, controlat i ‘corregit’ per l’“Intendente-corregidor”, el “Comandante General” i la “Real Audiencia”, dependents del “Consejo de Castilla” i tots agents directes de Madrid. Avui dia, els “regidores”, anomenats “concejales”, han augmentat en nombre i són proporcionals a la població del municipi, són elegits per sufragi mitjançant llistes tancades, són presidits per l’“Alcalde Presidente” i tota la seva feina és intervinguda i controlada directament, com llavors, des de Madrid. L’“Ayuntamiento” de la capital balear heretà moltes coses de la desmantellada Universitat del Regne que no interessaren als nous dominadors: Coses materials com la pròpia seu de la Universitat o com els arxius del Gran i General Consell de la Universitat, conservats dins el mateix edifici de la seu, i també coses simbòliques com l’escut de la Universitat del Regne, que es pot identificar en molts dels edificis públics de la Universitat, com ara hospitals o construccions militars, i fins i tot heretà certs cerimonials, especialment la Festa de l’Estendard!! L’“Ayuntamiento” ha introduït reformes significatives dins aquest llegat: a) Col·locar a la façana de la seu de la Universitat un rellotge públic, en Figuera, amb una inscripció en foraster, llengua des de sempre oficialment desconeguda per la Universitat del nostre Regne; b) Afegir un fasser a cada un dels dos castells de l’escut de la Universitat, a tall de jeroglífic, perquè un

fasser és una “palmera” o “palma”, en directa al·lusió al nom antic i contemporani de la ciutat de Mallorca, o com deia una publicació⁵ oficial de la Universitat del segle XVI “URBS BALEARIS ANTIQUITUS DICTA PALMA”; c) Desfer-se de la custòdia i conservació dels arxius del Gran i General Consell, traslladats contemporàniament (1956)⁶ a la seva nova seu de l'Arxiu Històric del Regne de Mallorca. Per la seva banda, l'“Ayuntamiento” de la capital encara no ha pogut dedicar ni un carrer, ni una plaça, no ja a la Universitat de la ciutat i del Regne de Mallorca, a qui tant deu, sinó al propi Regne de (la ciutat de) Mallorca, quan entre les poques competències exclusives que pot exercir es troba la de posar noms a les vies públiques. Trob que seria ben lloable que anomenàs plaça del Regne de (la ciutat de) Mallorca a la que conté l'estàtua d'En Jaume I, plaça que ha rebut ja uns quants noms, alguns amb molt mala fortuna. I continuant desitjant: valdria la pena que l'“Ayuntamiento”, en aquesta etapa actual d'inici de l'inici de la recuperació de la nostra sobirania, es construís una nova seu ben garrida i polida per a poder cedir, arribat el moment, la que fou seu de la Universitat del Regne a l'organisme màxim d'autogovern i sobirania de les Balears.

El cerimonial “municipal” actual de Palma que ja no “nacional” de la Festa de l'Estendard actual, fou dissenyat el 1844, i conforma una festa molt aigualida i mistificada en dues coses fonamentals: d'una banda, el canvi d'“oficiants”, perquè els acabats d'elegir Jurats del Regne han estat substituïts, tot rebaixant llur superior categoria tant política com representativa, per la corporació municipal de l'“Ayuntamiento” de Palma, i, de l'altra banda, el canvi de l'objectiu de la celebració, substituint la celebració de la fundació i pervivència del Regne Balear per la commemoració ben local i episòdica de la conquesta de “Madina Mayurqa”. Les raons del canvi d'objectiu són òbvies i ja les he exposades més amunt: cal celebrar el record del rei En Jaume un dia amb un fort contingut tant respecte al rei homenatjat com respecte a la institució política homenatjadora. Llavors si no canviem el dia, de tan llarga tradició, cal trobar un lligam entre el rei i la corporació municipal, un lligam estrictament relacionat, localment i físicament, amb la ciutat: la conquesta. Simptomàticament el carrer que el rei té dedicat per la corporació municipal és el de “Conquistador”. Quin mal que ha fet aquest canvi d'objectiu! Abans, ja fa temps, moltes altres poblacions celebraven el 31 de desembre per considerar que era una festa nacional, com les poblacions valencianes que no són la ciutat de València celebren el 9 d'octubre, o com les poblacions catalanes que commemoren, que en aquest cas no celebren, la

5. Llibre de la Benaventurada vinguda del Emperador y Rey don Carlos en la sua Ciutat de Mallorca. Edició facsímil. Imprenta Mossèn Alcover, Palma, 1973.

6. Comunicació personal de n'Antoni Mut Calafell, exdirector de l'Arxiu Històric de Mallorca.

caiguda de Barcelona l'11 de setembre. Ara, i seguint aquesta falsificació de la Festa feta a la capital, moltes poblacions balears han institucionalitzat o tracten d'institucionalitzar municipalment diversos episodis guerrers d'abast estrictament local i sense connotacions generals, ni tan sols polítiques de reivindicació d'un poble oprimat i encara tot sovint amb fortes càrregues xenòfobes, com les que en Miquel creu veure a la Festa de l'Estendard. Siguem persones: Allò que són victòries per a uns són derrotes per a d'altres, i per aquesta raó les victòries no s'han de celebrar (“acomplir segons un ritual, solemnement; fer una festa; alegrar-se; lloar públicament”), en tot cas es poden recordar, commemorar (“fer solemnement memòria”). Si en Miquel creu que la Festa és just aquesta falsificació municipal i “palmesana”, ell que és de Felanitx!, llavors té part de raó en les seves diatribes. Tanmateix, i encara que tengués raó en això, que no la té, és totalment exagerat i fora de mida parlar de “genocidi sistemàtic” i de “carnisseria”. Tractaré aquest punt a continuació com a colofó, tot demanant disculpes per la longitud d'aquests comentaris: no volia deixar res dins el pap, tan important crec que és el tema que ens ocupa.

La magnitud de la «tragèdia»

És obvi que a les guerres mor gent, i és raonable de pensar que les guerres es desencadenen perquè els humans, diferents humans, volen les mateixes coses i entren llavors en col·lisió per determinar qui se les queda: com infants a penes educats barallant-se, però amb molta més força i mala intenció. A poc a poc, la humanitat ha anat trobant d'altres procediments basats en la raó i en la informació que no en la força “bruta” per a solucionar els conflictes entre persones. Malauradament encara avui dia els conflictes territorials, els de sobirania, són tractats, per moltes ordenacions polítiques, com problemes només resolts per l'aplicació anterior de força “bruta”, conquestes i guerres passades, i només resolubles per l'aplicació, constitucionalment sancionada, de nova força “bruta” a tot intent per part d'un poble sotmès a refer la seva vida. Breu, molts d'estats encara no reconeixen un conjunt de drets bàsics als seus ciutadans que comporten la possibilitat de prescindir del propi estat i poder-ne construir un de nou, separat i diferent del primer. Per això els ciutadans d'aquests estats opressors no són en puritat ciutadans, persones lliures que lliurement organitzen la seva convivència, sinó súbdits, subjectes d'obligacions imposades i no volgudes. Els estats vertaderament democràtics, els estats de ciutadans, permeten que part dels seus ciutadans puguin organitzar partits, referèndums, etc. per tal d'aconseguir la formació d'una nova manera de conviure, o bé tracten aquests afers presentant-los a la resolució d'un tribunal internacional i considerat imparcial. Idò bé, Miquel, si els àraboberbers fessin una hipotètica reclamació sobre les Balears crec

ben sincerament, consultau una altra vegada la Cronologia del final, que el tribunal, qualsevol tribunal, desestimaria llur demanda. Això no vol dir que personalment aprovi qualsevol tipus d'intervenció, fins i tot les "salvatges", que restituís, amb major o menor exactitud, la primigènia situació tot preservant els drets i la cultura dels anteriors pobladors. Ni tampoc significa, Miquel, que justifiqui hipotètiques accions "salvatges" contra els àraboberbers just perquè ells les cometeren abans amb els anteriors pobladors. Si "m'agraden" les batalles navals és perquè tenen com a objectiu l'enfonsament de les màquines de guerra dels contraris i no la mort dels seus tripulants. Una guerra naval "neta", si n'hi hagués de guerres netes!, comporta recollir els naufragats dels vaixells enemics enfonsats. En aquest sentit trobo d'una gran elegància humana el comportament del rei En Jaume I en la rendició de la ciutat de València. Aquesta elegància, que en el fons és pura intel·ligència, consisteix a fer el mínim dany possible per aconseguir un objectiu que un home considera just. Ací tenim el punt central: Hom feu el menor mal possible en conquerir "Madina Mayurqa"?

1. Les xifres oficials.

Aquestes xifres són les que ens proporcionen la pròpia crònica d'En Jaume I o "Llibre dels Feits", narrada en primera persona pel rei i escrita i/o dictada i/o supervisada per En Jaume I, testimoni presencial dels fets descrits. Segons l'esmentada crònica, durant l'assalt final de "Madina Mayurqa" fugiren unes 30.000 persones a les muntanyes i foren 20.000 els morts contraris a la fi de l'assalt. Segons la crònica posterior de Bernat Desclot ("Llibre del rey En Pere d'Aragó o dels seus antecessors passats"), que no fou testimoni directe dels fets, encara morí més gent dels assetjats, 50.000 morts i foren 30.000 els captius. Les cròniques no especifiquen quants de morts corresponen a la lluita militar pròpiament dita i quants foren causats per l'epidèmia de pesta que s'hi desencadenà durant el setge de la ciutat, epidèmia perfectament narrada per les esmentades cròniques. En general, de la conquesta catalana les cròniques àrabs no en diuen quasi res: una notícia reduïda, una simple citació o un parell de línies; senyal de la poca rellevància que tingué la feta per a ells. De fet, els estats islàmics nordafricans continuaren mantenint bones relacions amb Catalunya malgrat la conquesta de Mallorca. Només la narració d'al-Majzumi, que hem transcrit en gran part més amunt, és més extensa. Al-Majzumi fou testimoni presencial de les lluites intestines dels assetjats, dels desastres socials provocats per Abu Yahya, el darrer governador (valí) i cap de la defensa de la ciutat. Tanmateix, les dades d'al-Majzumi no permeten separar el nombre de morts deguts al setge dels catalans dels morts causats per les lluites intestines.

Les xifres exposades, per molt oficials que siguin per provenir de les cròniques catalanes, semblen molt exagerades. És ben conegut (vegeu més en avant) que en arribar el rei En Jaume a Mallorca només hi havia una vila, "la vila de Mallorques", dita Palma abans i ara. Una ciutat com la deduïble de les cròniques, és a dir amb una població entre molt més de 50.000 (d'acord amb les dades del "Llibre dels Feits") i molt més de 80.000 habitants (segons les dades de Desclot) necessàriament havia de comptar amb un rerepaís rural de moltes altres viles poblades i ben poblades. ¿I com lliguen aquestes suposades xifres amb les dades, també oficials de les cròniques, que la població que fugí a les muntanyes i els castells interiors i que es rendiren posteriorment eren uns 3.000 homes armats i uns 15.000 entre dones i infants, i que encara uns altres 2.000 homes armats només volgueren depositar les armes davant el rei? No són moltes dones i infants per a tants pocs homes armats?

Anant a les faves comptades. La ciutat de València, en tot moment històric, més gran i més poblada que la de Palma, tenia, quan el rei En Jaume la conquerí 8 anys després de la de Mallorca, uns 15.000 habitants i era enrevoltada, com ara, per una horta també molt poblada. La molt més important ciutat de Barcelona arribà als 45.000 habitants l'any 1640. Devers l'any 1500 l'illa de Mallorca arribà als 50.000 habitants, quan Catalunya en tenia uns 250.000, la part europea del Regne de Castella quasi 4 milions, el Regne de França 16 milions, i els Regnes d'Anglaterra i el de Gal·les conjuntament 4 milions. Vet ací unes estimacions dels habitants de Palma: el 1576 devers 20.000 (amb uns 9 metges exercint), el 1585 uns 25.000 mentre que la Part Forana de Mallorca en tenia uns 89.000. Com que els censos són una cosa moderna, les dades anteriors no són sinó estimacions per diversos procediments no sempre coincidents ni replicables. Anant a les faves comptades de veritat, als censos de població: el 1833 Palma arribà als 50.000 habitants. O comparant les poblacions de "Madina Mayurqa" que es dedueixen de les cròniques amb les dades dels censos contemporanis: el 1995 Menorca tenia 68.731 habitants i les Pitiüses 89.808. És a dir, entre un extrem i l'altre, "Madina Mayurqa" tindria, cosa ben absurda, una població compresa entre la que tenia el 1995 tota l'illa de Menorca i el conjunt de les illes d'Eivissa i de Formentera!

L'exageració de les dades poblacionals de les cròniques es pot deduir directament de les descripcions generals que fa el mateix rei En Jaume. Només s'hi remarquen les següents quatre viles: Mallorca, Ciutadella, Maó i Eivissa. La resta són alqueries o llogarets. Per exemple, Inca era una simple alqueria, la major de Mallorca. Durant la dominació àraboberber no es creà cap nucli poblacional important i, d'altra banda, tant tots els topònims pre-romans, com Maó o Eivissa, com tots els romans coneguts, excepte Palmar, sobrevisqueren més o manco arabitzats: Campos, Formentor, Formentera,

Mallorca, Menorca, Portmany, Vedrà, Portopí, Porto Colom, Campos, Muro, i un llarg etcètera. Les Balears, llavors, eren internament “buides”. El seu “farciment” poblacional fou ben posterior. Recordem que la majoria de poblacions noves, fora de les quatre viles primitives, foren creades o bé en temps del segon regnat d'En Jaume II de Mallorca, les de Mallorca i les de Menorca, o bé durant els segles XVIII i XIX les de les Pitiüses. El “buit” poblacional de Mallorca devia esser prou gran perquè l'única població de certa entitat, Palma, xuclàs tot el nom de l'illa i esdevingués “Madina Mayurqa” o ciutat de Mallorca i, ja en català, molt sovint simplement Mallorca. La vila de Mallorca concentrava tot el nom de l'illa. Igual passà a Eivissa, xuclant la vila tot el nom de l'illa si bé, en aquest cas, la xuclada restituf en part una situació primigènia. En efecte, en temps antics l'illa fou anomenada Pitiüsa i la vila Ebusus (que ja era una “xuclada” de tot el nom de l'illa!), generalitzant-se posteriorment el nom d'Ebusus a tota l'illa; el “buit” poblacional de la dominació àraboberber féu que, com a Mallorca, la vila xuclàs el nom de l'illa, tornant així a l'anterior situació. La bicefàlia poblacional de Menorca, provinent dels temps més clàssics, evità que cap de les poblacions dels extrems xuclàs tot el nom de l'illa, evitant confusions que han durat fins els nostres dies. Encara avui, molta de gent no s'adona que el Regne de Mallorca, o el bisbat de Mallorca d'abans de la dominació espanyola, no es refereixen només a l'illa de Mallorca sinó al conjunt de les Balears, perquè tant el Regne com el bisbat eren de la ciutat cap i casal d'unes organitzacions d'abast balear.

2. Les lluites intestines.

Que hi havia greus problemes socials i fortes lluites intestines dins la societat àraboberber mallorquina abans de l'arribada dels catalans és inqüestionable. Tenc por, a més, que en Miquel no interpreti aquesta situació amb una anacrònica deformació política, distingint entre dretes i esquerres, i jutjant els fets a partir de les seves preferències personals, essent els conservadors els dolents i els progressistes els bons. Dic anacrònica, perquè només en les societats molt complexes, amb canvis socials continus, la gent té actituds polítiques conservadores o progressistes; a les societats més senzilles i estacionàries, com l'àraboberber de Mallorca, només es poden distingir entre actituds polítiques dures o toves (vegeu el “SUS-3”). En Miquel, amb el “Llibre dels Feits” com a font d'informació, explica que aquella “societat de pagesos s'entossudia a bloquejar l'aparició de ‘senyors de renda’, cosa que al seu torn impedia que es formés un cos d'especialistes de la guerra. Xuaip, que dirigí la resistència a les muntanyes, no era sinó un camperol”. La meua font també és la mateixa crònica del rei En Jaume, en l'edició comentada per en Soldevila (vegeu la nota 3), i allà es pot saber que Xuaip o

Xuarp, natural de Xurert o Xivert, era un sarraf valencià amb propietats a Mallorca, no era, idò, un pobre pagès de la terra com en Miquel ens vol donar a entendre. És més, al-Majzumi, que ja hem citat (vegeu la nota 2), un altre sarraf valencià que casualment també es trobava a Mallorca llavors, parla d'un ibn Sayri com un dels senyors més importants i poderosos de l'illa i el cap de la resistència a les muntanyes. ¿És el mateix personatge el designat al “Llibre dels Feits” amb els noms de “Xuaip” o “Xuarp” i amb l'àrab de “Sayri” a la transcripció del relat d'al-Majzumi? Em pens que sí. Segons explica al-Majzumi, Abu Hafs ibn Sayri, el cap de l'oposició al valí Abu Yahya (anomenat Abohehie als “Fets” i Abu Yahia a d'altres fonts), oncle d'aquest i a qui el valí l'havia mort dos fills just abans de l'arribada de l'estol català, aconseguí crear i posar-se al front d'una gran conspiració contra el valí i comandà l'eixida d'un gran nombre dels seus seguidors de la ciutat, quan començava a esser invadida, abandonant així la seva defensa i refugiant-se a les muntanyes. Els escàpols, fugien de la pesta? Com interpretaren els assetjats l'epidèmia de pesta dins una situació de conflicte intern entre dos bàndols? Quins problemes podien existir perquè amb la contundent amenaça d'una invasió els habitants de la “Madina Mayurqa” es barallassin entre ells i no es donassin l'ajuda mútua esperable en les situacions de greu perill? És una magnífica comesa per als historiadors amb coneixements d'àrab, amb una idea clara de què són i com s'esdevenen les relacions socials i coneixent com es comporta l'animal humà, de totes les èpoques, en diverses situacions.

Aquest estat de conflictivitat entre els àraboberbers és la causa que les forces catalanes trobassin persones que pràcticament els donassin la benvinguda. Molt poc temps després d'arribar l'expedició catalana a Mallorca i d'instal·lar-se a l'illot del Pantaleu, el “Llibre dels Feits” narra que “venc un sarraf que havia nom Alí de la Palomera, nedant a nós, e contà'ns noves de l'illa, e del rei, e de la ciutat.” Segons la crònica de Desclot, aquest personatge “quan fo eixit de la mar, vénc davant el rei, e agenollà's a ell e saludà-lo en son llatí”, contant-li que era el majordom del rei (xeic o valí) de Mallorca i que venia a anunciar-li, de part de sa mare que era una endevinadora, que En Jaume seria el rei de Mallorca. El rei no hagué de menester cap intèrpret, segons sembla, i això que en duia de Tortosa, ciutat catalana amb una gran població àraboberber. L'expressió que parlava “en son llatí” tant es pot referir a la seva llengua en general, àrab o berber, o vol indicar que encara hi havia sobreviscut qualche “romà” a la dominació àraboberber, o vol dir que parlava un català particular, no nadiu, com a d'estranger. En favor d'aquesta darrera interpretació, trobam d'altres sarraïns que parlaven català, com el que una vegada conquerida la ciutat i assetjada l'Almudaina, el darrer reducte, “dix-nos un sarraf qui sabia el nostre llatí (...) que retien l'Al-

mudaina". Aquests sarraïns coneixedors del català eren anomenats "sarraïns llatins". Segons els "Feits", un altre sarraí, Ben Abet, o Benahabet segons Desclot, cap d'un districte de Mallorca, potser el de Pollença, es posà a les ordres del rei català i hi entrà en negociacions amistoses. Segons Desclot, aquest Benahabet, "ric-hom sarraí", venc convidar lo comte En Nuno" a ca seva a menjar per al Nadal esdevingut durant el setge de "Madina Mayurqa", i durant tot el setge proporcionà a la host catalana "cascun jorn (...) pan, e civada, e carn, e formatge, e gallines e bestiar (...) e fruita, e feïen saber al rei tots los ardis [estratagemes militars] que els sarraïns volien fer en la ciutat ne defora la ciutat; sí que els crestians guanyaven molt de ço que els sarraïns llur feïen a saber". D'altres caps de partida [districte] es posaren a favor de la host reial de manera que "totes les partides de Mallorques que eren de la ciutat tro [fins] a les parts que són contra la partida de Menorques, totes les haguem a nostre servi: e que ens servien obedientment", és a dir, tot el Raiguer de Mallorca, des de Palma fins a la mar de Pollença.

Encara és més simptomàtic, quant a les lluites intestines, el cas d'un fill del valí (anomenat rei a les cròniques) de "Madina Mayurqa" que, segons Desclot, en trencar-se les negociacions d'una possible rendició de la ciutat "un fill del rei sarraí s'eixí de la ciutat, e vénc-se'n al rei e reté's a ell, e el rei assegurà-lo e donà-li a menjar e a boure e tot ço que hac mester". Un pic més compareix la cavallerositat i l'exquisit de tracte amb l'enemic per part del rei En Jaume. Aquest comportament del nostre rei es corrobora amb un altre fill del valí, esmentat als "Feits", "qui podia haver tro [fins] tretze anys" que després de la conquesta de la ciutat es va fer cristià prenent el nom de Jaume, i el nostre rei el va casar amb una donzella de noble llinatge i el feu baró de Gotor amb jurisdicció senyorial (Podeu consultar a la "Gran Enciclopèdia Catalana" l'entrada "Gotor, baronia de").

4. La passa de pesta.

Miquel, t'he de confessar que la frase que més m'ha agradat dels teus escrits presentats per a esser debatuts entre nosaltres és: "Qualsevol historiador intel·ligent i honrat ha de lluitar contra els mites i maldar perquè la raó predomini". Però també t'he de dir, ben sincerament, amb tot de respecte i sentint-me molt decepcionat, que en aquest moment del debat, final de la meua intervenció, no crec que vulguis fer predominar la raó perquè no uses els requisits que tu mateix preconitzes per a aquesta tasca. Un historiador no pot ignorar l'existència en el passat de catàstrofes demogràfiques causades per epidèmies i anomenades genèricament com "pestes", perquè són conegudes i tengudes en compte pels historiadors des de la famosa d'Atenes esdevinguda al segle V aC, quan era atacada pels peletones, i descrita per Tu-

cídides, per ventura el pare de la història política. És difícil suposar que un historiador no conegui, per exemple, la Pesta Negra ("the Black Death"), un seguit d'epidèmies que assolaren gran part d'Europa des del segle XIV fins a part del XVI, que causà més de 75 milions de morts, en aquells temps amb demografies molt més modestes que les d'ara, que el 1348 deixà Menorca semidespoblada o que el 1402, d'haver durat un mes més, hauria deixat tota Eivissa completament deserta. És difícil suposar que un historiador no conegui, per exemple, que les pestes es presentaven sovint en les guerres i en les accions bèl·liques que comportaven el setge d'una població, com la que matà el rei de França Louis IX el sant tot assetjant Tunis. És difícil suposar que un historiador nostre no conegui que la primera pesta realment històrica de les Balears fou la que es propagà durant el setge de la vila de Mallorca per les forces del rei En Jaume!

Segons les nostres cròniques, dos soldats del rei entraren de nit dins la vila assetjada, abans del seu assalt final, i descobriren astorats que els carrers eren plens de morts. En veritat podien esser morts causats per les lluites intestines que mantenien les diverses faccions dels assetjats, però no és raonable suposar això per: a) la generalització dels morts; b) la seva total dispersió per totes bandes, cases, corrals, carrers, etc.; c) la resistència a retirar els cadàvers una vegada conquerida la vila; d) la cremació dels cadàvers, per tal d'evitar la propagació de la pesta; i e) el contagi, malgrat les precaucions preses, de persones de la host reial i llur mort després de la conquesta de la vila. Tal com narra el "Llibre dels Feits", la vespra del 30 de desembre l'epidèmia és detectada dins la vila de Mallorca perquè mitjançant unes mines, fetes per a tomar les murades, hom pogué entrar dins la vila assetjada: "a la nit ans [abans] de la vespra de cap d'any" es presentà un cavaller al rei i li digué: -Senyor, jo vénc de les caves, e mané a dos escuders meus que entrassen en la vila, e són-hi entrats e veïen molts de morts jaure per les places, e que de la cinquena tro [fins] a la sisena torre no vetllava negun sarraí; e consellà'ns que manàssem armar la host, que la vila presa era, que no hi havia qui la defenes [defensàs], que mil o pus [més] hi porien entrar ans que sol ho sabessen. -Ah, don vell, ¿e aital consell me darfets vós, que hom entre en la ciutat de nit, e la nit sia escura? De dies no han los hòmens vergonya de fer mal d'armes, e que de nit los hi meta hom quan no coneix la u l'altre?". Una vegada més el rei mostra una indestruïble mescla de cavallerositat (lluitar de dia) i d'intel·ligència pràctica (evitar el que ara coneixem com "foc amic"). L'endemà de la conquesta de la vila, segons Desclot, hi havia "tants sarraïns morts per cases, e per carreres, e per horts e per cortals, que gran feredat era lo veer". La por al contagi era evident i ningú gosà tocar aquells cadàvers, però, d'altra banda, calia prendre mesures sanitàries urgents per tal de tallar l'epidèmia i evitar haver de "desemparar la ciutat.

Sobre açò l'arquebisbe e els bisbes donaren mil jorns de perdó a tothom que un sarraf mort gitàs fora de la ciutat. E així les gents volenters, per amor del perdó, ab cavalls, e ab muls e ab rocins, rossegant, gitaren tots los morts fora de la ciutat. E puis agren molta llenya e cremaren-los". Malgrat cremar el cadàvers i evitar el tocar-los, perquè els arrossegaren, les forces del rei també s'encomanaren la pesta. Al "Llibre dels Feits" es remarquen les baixes de persones importants de la host del rei: "E nós vim aquesta mortaldat que era venguda en tan alts hòmens de la host, e pesà'ns molt." Així des de la conquesta fins al 23 febrer són enumerats als "Feits" els següents nobles morts tots ells per una "malaltia" que mata l'infectat "a cap dels vuit dies" de començada: En Guillem de Clarmont, En Ramon Alaman, don Garcia Peres de Meitats, En Guerau de Cervelló i el comte d'Empúries. Si bé només són enumerades les baixes dels "alts hòmens", ometent els noms de la gent de rang inferior, el rei envià don Pero Cornell a Aragó perquè n'hi dugués 150 cavallers per tal de compensar-ne les baixes.

Crec, Miquel, que t'agradarà llegir els següents fragments⁷ referits a la ciutat d'Atenes d'abans de la nostra era del teu col·lega, en tant que historiador, Tucídides: "la majoria morien al cap de nou o de set dies"; "així que anaven morint quedaven, ja cadàvers, els uns sobre els altres, i s'arrossegaven mig morts pels carrers"; "els uns depositaven llurs morts damunt pires que no eren d'ells, anticipant-se als que les havien apilades, i hi calaven foc; d'altres tiraven el mort que portaven sobre un altre que ja cremava i se n'anaven."; "Tal era l'aclaparadora calamitat que havia caigut als atenesos: dins la ciutat la gent moria i fora la devastació del territori".

5. Les intencions d'En Jaume I i la fi de la resistència de Xuaip.

A les guerres mor gent, i estic raonant si a la conquesta de "Madina Mayurqa" hi hagué més morts dels estrictament necessaris, sense que això no vulgui dir, com ja he escrit més amunt, que justifiqui de cap de les maneres les guerres com a sistema per a solucionar els conflictes entre diferents grups d'humans perquè, entre d'altres raons, no és un sistema intel·ligent i, per tant, no pot ésser mai un sistema eficaç. Ara bé, també podríem demanar-nos si en la defensa de "Madina Mayurqa" hom féu també el menor mal possible. Narra Desclot que quan el rei En Jaume ordenà disparar els gins i trabuquets contra els murs de la vila, els assetjats "preseren tots els crestians catius qui eren en la ciutat, e (...) tots nuus, pujaren-los en crou [creu] als murs on los trabuquets tiraven"; malgrat això continuaren atacant els assaltants i,

7. Tucídides, Història de la guerra del Peloponès, vol. II, traducció de J. Berenguer Amenós. Fundació Bernat Metge, Barcelona, 1954.

per "vertut de Déu", no fou ferit cap dels cristians nuus de les creus, i conseqüentment els assetjats retiraren els presoners a causa de la seva inutilitat dissuasòria. En pla "carnisseria", no parlaré dels només 180 catius cristians que sobrevisqueren en poder dels sarraïns i que foren alliberats en conquerir la ciutat el rei, perquè em semblaria poc elegant, en aquesta quantificació de la magnitud de la "tragèdia", especular sobre els morts del bàndol del rei català. Esper que qualche dia en Miquel es dediqui a avaluar aquesta mortaldat.

El que sí m'interessa remarcar és la intenció de fer mal, la voluntat de fer el major mal possible, o, pel contrari, la voluntat de fer-hi el menor mal possible en tractar d'aconseguir un objectiu. Com que les cròniques no distingeixen els morts per les accions militars estrictes dels morts causats per les lluites intestines i fratricides dels assetjats o dels morts per l'epidèmia de pesta, paga la pena investigar les intencions reals dels conqueridors. En aquest sentit cal afirmar ben rotundament que a les conquestes catalanes als sarraïns, a diferència de les castellanes, els coneguts com a "moros" no foren expulsats sinó sotmesos, fins i tot a les riberes de l'Ebre i del Segre ben plenes de sarraïns, al contrari dels castellans que els expulsaven fora dels de Sierra Morena, dita així pels "moros". Les condicions de vida i la situació general dels sarraïns sotmesos de les ciutats de Lleida i de Tortosa, conquestes catalanes anteriors a la de Mallorca, és paradigmàtica, perquè fins i tot a Tortosa continuà funcionant un centre d'instrucció superior en àrab. En aquest sentit, recordem que la "Carta de Franquesa" de les Balears s'inspirà a les concedides a Tortosa i a Lleida. Quant a les conquestes catalanes posteriors, tenim com la més important la de la ciutat de València, conquesta feta per En Jaume I i comentada més amunt, quan tractava de la la Festa de l'Estendard. La vergonyosa persecució, religiosa i social, d'aquests "moros" establerts a les terres de la Confederació, s'inicià a començ del segle XVI per voluntat de la monarquia austríaca, llavors la dinastia dels nostres estats. Val la pena de recordar que En Jaume I era de la dinastia Bellonida, la del Casal de Barcelona? Val la pena de recordar les pugnes polítiques valencianes entre la monarquia i l'església, d'una part, i les autoritats del Regne, per l'altra, a causa de les ordres reials d'expulsió dels sarraïns? Val la pena de recordar que a Catalunya l'expulsió fou molt parcial, tot incomplint deliberadament les ordres rebudes? Val la pena de recordar que no s'executaren aquestes ordres d'expulsió a les Balears? Dit en termes moderns: segons l'ordenament polític dels estats catalans l'expulsió era "anticonstitucional": "que tot hom hi fos franc, anant e vinent, crestià, e jueu e sarraf".

Hem tractat de les conquestes catalanes importants tant anteriors, Tortosa i Lleida, com posteriors, València, a la de "Madina Mayurqa", però caldria explicar, seguint les fonts més oficials, el "Llibre dels Feits", el final de

Xuaip i els seus, dels qui fugiren de la vila de Mallorca just durant l'assalt final. Miquel, al teu article de "El País" del 4 de gener de 1996 projectaves un magne estudi sobre aquest tema: "Precisament aquest mes de gener es començarà a estudiar l'aterrida fugida dels camperols musulmans cap a la muntanya, la resistència que hi oferiren i la sistemàtica liquidació que reberen. El rei en Jaume ho explica amb freda professionalitat al Llibre dels Feys. Els itineraris de fugida, les coves de recer, el desallotjament per un foc enginyosament projectat a l'interior de les grans cavernes i avencs pels implacables perseguidors catalans ens són prou coneguts. Aquest itinerari atroç, doncs, serà reconstruït amb la major precisió." Miquel, si encara no has començat aquest estudi, si vols, podries consultar amb mon pare⁸, un dels millors coneixedors de l'orografia mallorquina com a guia i com a descriptor del relleu. Tanmateix em pens que, en lloc de fer cap tipus de consulta tractant d'identificar els llocs descrits per la crònica, val més acabar de llegir tots els "Feits", cosa que podria estalviar-te l'estudi projectat.

Transcriu a continuació el capítol 113 dels "Feits" que narra una estada a Mallorca, posterior a la conquesta, del rei En Jaume per tal de fer front a una probable contraofensiva del rei de Tunis. Naturalment hi surt el terratinent Xuaip o Xuarp, probablement, com hem vist abans, el mateix poderós senyor, que no simple pagès, anomenat Sayri per al-Majzumi. "E quan vénc el quinzen dia, sabem que el rei de Tunis no vendria, ni aquell estol, sobre la terra de Mallorques. E llaores metem mà a conquerir les muntanyes e els castells que ells tenien, per nom Oloró, e Pollença, e Sentueri. E podien ésser los sarraïns bé tres mil·lia d'armes, e d'altres que n'hi havia bé quinze mil·lia entre fembres e infants. E féu-nos parlar pleit aquell que havien fet cap e senyor, e havia nom Xuaip, e era estat de Xivert, de tots sarraïns de les muntanyes e dels castells, que si nós li havíem mercè e li fèiem bé, que ell nos retia los castells e les muntanyes, en tal manera, però, que ell pogués honradament viure. E car aquest pleit era bo per a nós, e per a tots los crestians qui aquí habitaven e devien habitar, e car l'Illa no podia ésser segura mentre tan gran guerra hi fos, fo consells dels nobles que aquí eren ab nós, e dels cavallers, e dels altres, que preséssem aquell pleit. E fo parlat en aquesta manera: Que ell ab quatre d'altres, qui eren de son llinyatge, que nós los heretàssem, e que els donàssem cavalls e armes, e a cada un rocí o mul o mula que fos bo e covinent; e que els sarraïns poblassen en la terra, los que poblar volien ab nós, e aquells qui no volien fer sa voluntat, ni volrien ésser en son pleit, que en faéssem a nostra voluntat. E açò fo feït ab cartes, e complit així com fo emprès. E romaseren bé dos mil·lia sarraïns en les muntanyes que no es volgren retre a nostra mercè".

8. J. Garcia Pastor, Mallorca altiva. Edició de l'autor. Palma, 1995.

Aquests 2.000 sarraïns que no s'acolliren al tractat acordat entre Xuaip i el rei, foren combatuts durant mesos pel lloctinent reial Bernat de Santa Eugènia, però finalment no volgueren retre's sinó al propi rei, cosa que feren tot depasant així les armes. És llastima que no ens hagin arribat, que jo sàpiga, els documents oficials, les "cartes", dels acords entre el rei i en Xuaip. En Miquel tendria un bon material per a estudiar: recuperà en Xuaip la propietat d'absolutament totes les seves terres, heretant-les, per intercessió del rei?, se'n tornà en Xuaip a València tot venent abans les seves propietats?, o per contra, s'instal·là a les seves possessions i visqué i morí a Mallorca?, i, en aquest darrer cas, quins dels mallorquins actuals són descendents d'en Xuaip? De nou la cavallerositat i l'exquisit de tracte amb l'enemic per part del rei En Jaume, comportament que personalment catalogaria simplement d'intel·ligent: cal organitzar eficaçment la convivència pacífica i justa entre els humans.

6. El per què de tot plegat: l'incompliment d'una constitució.

Per què, doncs, tanta exageració en les xifres de morts de la conquesta de la vila sarraïna de Mallorca? Per què deixar entendre que tots els morts ho foren per les accions militars, no posant de relleu i clarament les lluites intestines i l'epidèmia? Personalment he arribat a una conclusió que enunciaré clarament i tractaré de justificar: a) la conquesta de "Madina Mayurqa" fou militarment parlant, i si em permeteu la vulgaritat d'expressió, una "pardalada" per la poca importància poblacional i econòmica de la Mallorca de llavors, en absolut comparable a la de la València coetània, per exemple; b) la joventut, per no dir adolescència, del rei En Jaume, amb el cap ple de grans projectes però encara sense l'experiència de govern i d'administració necessaris per a un bon polític; c) l'incompliment manifest, per part del rei, d'un acord polític del màxim nivell, una constitució de les Corts on es comprometia a conquerir totes les Balears.

De la importància poblacional, i per tant econòmica, de la Mallorca sarraïna, vaig demanar informació al pare de la demografia balear, en Tomeu Barceló. Amb molt bon criteri, però amb frustració per part meua, em respongué que no se sabia i m'envià una llista molt extensa de citacions bibliogràfiques sobre el tema. N'he llegit, un tant a l'atzar, unes quantes d'aquestes citacions i respecte al fet concret del nombre d'habitants sarraïns de Mallorca després de la conquesta catalana les xifres oscil·len entre manco de 2.500 fins a 25.000!!! Puc entendre aquesta disparitat segons les fonts utilitzades perquè, fins i tot usant les mateixes fonts com el "Llibre dels Feits", ens trobam una Mallorca buida, poblacionalment parlant, amb una vila usurpant el nom de l'illa i amagant el de Palma, però d'altra banda ens parla de

mil·lenars i mil·lenars de morts a la conquesta. Sé que tu, Miquel, ja fa molts d'anys que proposares mesurar el perímetre de la vila sarraïna per tal de calcular-ne la seva cabuda en habitants. Personalment, i d'acord amb els raonaments exposats a l'apartat de les xifres oficials, he arribat a la conclusió que els sarraïns eren ben pocs i que els qui sobrevisqueren a les lluites fratricides entre ells, la pesta i les accions bèl·liques de la conquesta, incloent-hi els fuits a les muntanyes, constituïren una petita població que s'anà diluint progressivament dins la població general. Tres proves d'això: 1) Molt aviat els captius de Mallorca, que no eren forçosament els sotmesos per la conquesta catalana perquè, com hem vist, alguns es "col·locaren" ben bé com en Jaume el baró de Gotor o el mateix Xuaip, ja no són tots sarraïns sinó també sards i sobretot grecs, presoners d'altres guerres. 2) Les autoritats del Regne probablement no executaren les ordres d'expulsió dels sarraïns de la monarquia austríaca per la senzilla raó que ja no eren detectables de la resta de la població. 3) L'important i significatiu contingent de llinatges àraboberbers entre els mallorquins.

Una "constitució" era un pacte jurat entre el monarca i les Corts Catalanes, per tant les "constitucions" eren els acords polítics de nivell màxim del nostre ordenament políticopolític. Dia 23 de desembre de 1228 a Barcelona hom acordà la següent constitució: "In Christi nomine, manifestum sit omnibus quod nos Jacobus, Dei gratia rex Aragonum, Comes Barchinone et dominus Montispessulani [Montpeller], promittimus vobis (...) quod nos personaliter transibimus in hac proxima estate, ultima scilicet septimana mensis maii, cum nostro navigio, cum nostris exercitibus ad insulas Maioricas, Minoricas, Eviçam, et alias quae vocantur generaliter Baleares ad expugnandas inde barbaras nationes". Certament complia el rei En Jaume els seus juraments, perquè just un any després de jurar la constitució es preparava el rei per a l'assalt final de la vila sarraïna de Mallorca. Tot havia anat ràpid i bé: dia 5 setembre de 1229 sortida de Salou, dia 7 de setembre arribada a Mallorca, dia 10 desembarcament a Santa Ponça i primera batalla, dia 12 batalla de sa Porrassa, setge de la vila des del 13 de setembre al 31 de desembre. Després de la conquesta, les autoritats califals s'exilaren però hi restaren moltes persones de la migrada població vilatana, fonamentalment berbers. Tanmateix amb això el rei no complí totalment el pacte! Probablement no pogué fer d'una tirada la conquesta de les Balears, com s'havia proposat, per la pesta que hi patí el seu exèrcit. Però hi tenia d'altres compromisos, especialment la conquesta de la rica terra de València (projecte ferm el juny de 1231 i el gener de 1232). Per tal de complir la constitució, s'assegurà que d'altres fessin una conquesta ràpida de les Pitiüses i personalment, mitjançant el Tractat de Capdepera del 17 de juny de 1231, aconseguí el sotmetiment de la Menorca sarraïna com a nou rei de (la vila de) Mallorca. Du-

rant el 1231 el rei En Jaume tractà, inútilment, que l'infant Pere de Portugal, una espècie de legionari al servei mercenari de qui el pagàs pel nord d'Àfrica, es dedicàs a la conquesta d'Eivissa. Finalment, aconseguí que el 1234 Guillem de Montgrí, que havia pres part en la conquesta de Mallorca, i el seu germà gran Bernat de Santa Eugènia, lloctinent reial del Regne de (la ciutat de) Mallorca, i l'altre germà Ponç Guillem de Torroella, s'encarregassin de la dita comesa, i durant l'estiu d'aquell any hom féu un atac naval contundent a Sabta (Ceuta) per tal de dissuadir qualsevol ajut a la imminent conquesta de les Pitiüses. Finalment, la conquesta d'Eivissa s'esdevingué el 8 d'agost de 1235, per Guillem de Montgrí, associat amb el comte del Rosselló Nunó Sans i l'infant Pere de Portugal. Així, doncs, Eivissa fou conquerida 5 anys després que Mallorca, havent-hi estat 332 anys en poder àraboberber. En Jaume I no hi tingué res a veure personalment, tal i com havia jurat ("nos personaliter"). Menorca, restà més temps en poder àraboberber, 384 anys, pràcticament tant de temps com Tarragona. El retard fou causat, entre d'altres raons, per la partició que féu En Jaume I dels seus estats entre els seus fills, les agres disputes familiars, amb fortes repercussions polítiques, entre aquests fills i al magnetisme del blat de Sicília que originà la incorporació del Regne de Sicília a la nostra Confederació abans que fos complet realment, amb la conquesta de Menorca, el Regne Balear. El gener de 1287, més de mig segle després del projecte inicial de les Corts Catalanes, el nét d'En Jaume I, N'Alfons I de Mallorca, partint de la ciutat de Mallorca i enmig d'una llarga i lamentable disputa familiar entre els descendents del rei En Jaume I, conquereix Menorca mitjançant una única batalla molt dura i molt ràpida.

Ras i curt, el rei En Jaume I hagué de magnificar al màxim la seva participació militar i personal en la conquesta de les Balears, que havia jurat de fer, precisament perquè no ho féu, per tal de fer passar inadvertit aquest incompliment d'una constitució. I que jo sàpiga, mai ningú no li ha retret aquest incompliment. Ans al contrari, la conquesta ja fou llavors molt celebrada a tot Europa i encara ara molta de gent nostra la commemora. Ho tengué fàcil: just a l'inrevés del cosí del seu cosí, Louis IX de França, que morí de pesta assetjant Tunis, el nostre rei, sense poder-ho provocar ni controlar, es "trobà" amb una epidèmia que, simplement no posant-la de relleu, augmentà la seva victòria si aquesta es calibra pel nombre de morts. Probablement sense saber-ho ni proposar-s'ho, el rei En Jaume copià l'invent de la batalla de Clavijo on, com hem explicat, foren "morts" 70.000 sarraïns amb l'ajuda celestial de l'apòstol Santiago, si bé, el nostre rei, no exagerà tant les xifres. Ell no sabia tampoc que amb aquest ardit, just el que usen els escriptors de misteri per a provocar-nos una distracció fútil que ens aparta del tema central narrat, donava facilitats ideològiques als seguidors dels destructors del Regne "qui és dins mar" i que ell fundà. El principal estratagema ide-

ològic dels nostres dominadors és ben simple: “les illes han estat múltiples i dominades com totes les illes de la Mediterrània, i l’antèrior conquesta a la nostra fou una vertadera carnisseria, eren unes bèsties salvatges que arrabassaren el país a una gent molt pacífica i magnífica; nosaltres som uns més de la fatalment llarga sèrie de dominadors i, a més, som dels més civilitzats perquè no hem assaltat cap població balear”. Una doble mentida: a) En temps històrics i en línies generals, i deixant de banda dominacions episòdiques més aviat ocupacions militars sense conseqüències notables, les Balears ja com a unitat, romanitzades a partir del 122 aC, constituïren una entitat administrativa romana durant més de nou segles, després durant uns tres segles llargs foren dominades pels àraboberbers, després durant quasi cinc segles constituïren un Estat confederat amb d’altres estats europeus (la meta del “SUS”) i a hores d’ara esperem que l’actual dominació espanyola no duri tant com l’àraboberber. b) Els actuals dominadors de les Balears aconseguiren aquest domini com a conseqüència d’una llarga guerra de 12 anys, amb participació internacional europea, amb una ocupació molt cruel i depredadora i feta amb traïdoria, incomplint els acords que la Universitat del Regne havia fet amb la dinastia guanyadora de la guerra, raó per la qual no oferí cap tipus de resistència militar.

Per ventura, com un ardit més, la crònica del rei En Jaume I, sempre tan realista, fa comparèixer el qui fou patró del Regne de (la ciutat de) Mallorca, i encara ho és d’Anglaterra, de Catalunya i de Portugal, el cavaller celestial Sant Jordi just en entrar dins la vila sarraïna. Astutament el “Llibre dels Feits” no diu que fos vist pel rei o per cap dels seus: “E, quan fo feit lo pas on devien entrar los cavalls armats, havia ja bé llains cinc-cents hòmens de peu. E el Rei de Mallorques ab tota la gent dels sarraïns de la ciutat foren ja tots venguts al pas, e estrenyeren en guisa los de peu que hi eren entrats, que si no entrassen, los cavalls armats tots eren morts. E segons que els sarraïns nos contaren, deïen que viren entrar primer a cavall un cavaller blanc ab armes blanques; e açò deu ésser nostra creença que fos sent Jordi, car en estòries trobam que en altres batalles l’han vist de crestians e de sarraïns moltes vegades”. Miquel, que Sant Jordi t’ajudi a trencar els murs dels prejudicis anticatalans, antimallorquins i antibalears que sense cap fonament de veritat t’han inculcat els nostres dominadors! Ben cordialment, el teu company de la Universitat, dita Autònoma, de Barcelona Lluís Garcia.

CRONOLOGIA de fets geopolítics que afecten les Balears en relació al corredor mediterrani del SW d’Europa prenent com a origen dels anys el desembarcament àraboberber a Europa

ANY

-418	293	província Baleàrica, amb capital a Palma, diòcesi d’Hispània, prefectura de les Gàl·lies
-294	417	començ de la introducció del cristianisme a les Balears per Menorca
-285	426	els vàndals després de robar una flota romana a Cartagena saquegen amb ella les Balears
-266	445	els vàndals s’apoderen de les Balears
-177	534	les Balears per l’acció de Belisari, general de l’emperador Justinià, retornen a l’Imperi Romà, però aquesta vegada al d’Orient perquè el d’Occident havia deixat d’existir el 476
-4	707	primeres incursions navals dels àrabs contra les Balears fent gran botí de béns i d’esclaus, especialment la feta per Abdallah, fill gran de Mussa, el futur conqueridor del SW d’Europa
0	711	invasió àraboberber del SW d’Europa
2	713	els àraboberbers conquereixen Sevilla, Mèrida i Toledo
9	720	les tropes àraboberbers arriben al Rosselló i a la Septimània
14	725	els àraboberbers s’apoderen de Carcassona, Nîmes i Besiers
21	732	els àraboberbers són aturats a Poitiers pels francs comandats per Carles Martell, fundador de la dinastia carolíngia, i comencen a recular empesos pels carolingis (C. Martell, Pipí I, Carlemany)
48	759	Pipí I allibera la Septimània dels àraboberbers
57	768	els àraboberbers són obligats a recular fins el Pirineu per les forces de l’Imperi Franc dels carolingis
67	778	emigracions de molts indígenes, fugint dels ocupants àraboberbers, de la que seria la Catalunya Vella a la Septimània des d’on retornarien al seu lloc d’origen durant el segle IX
74	785	la ciutat de Girona es lliura voluntàriament al sobirà de l’Imperi Franc, Carlemany, i s’hi creen els comtats de Girona i el d’Empúries
82	793	les Balears, pràcticament independents de la llunyana metròpoli de Bizanci, reben fortes escomeses navals de l’emirat àrab de Còrdova
86	797	es repeteixen a les Balears les incursions navals àraboberbers amb botí de béns i de persones
87	798	Carlemany ordena organitzar la defensa de les costes de Septimània contra les incursions navals àraboberbers
88	799	les Balears es posen sota la protecció de Carlemany per tal de defugir les incursions marítimes àraboberbers
89	800	a Tolosa una gran assemblea presidida per Lluís el Piadós (fill de Carlemany) decideix conquerir Barcelona
90	801	conquesta de Barcelona per Lluís el Piadós i els comtes de Tolosa i el de Girona noves incursions navals àraboberbers contra les Balears amb desembarcaments perllongats
102	813	les Balears, amenaçades pels sarraïns, demanen ajuda als carolingis, ajuda naval donada pel comte d’Empúries Ermenguer

137	848	un gran estol de 300 naus de l'emirat de Còrdova, en una expedició que vol esser de càstig exemplar per haver atacat vaixells sarraïns, humilia i saqueja brutalment les Balears
149	860	els normands saquegen brutalment les Balears
167	878	Guifré I el Pelós, fundador de la dinastia nacional del Casal de Barcelona, és investit amb els comtats de Barcelona i de Girona a Troyes (la Xampanya) per Lluís II el Quec, rei d'Aquitània i de França
187	898	l'estat de precarietat fa que les Balears passin a dependre eclesiàsticament de la Seu de Girona mitjançant una butlla del Papa
189	900	els catalans comencen a repoblar el Vallès
192	903	les Balears, molt debilitades, són conquerides i annexades a l'emirat àrab de Còrdova; aviat les Balears esdevenen una base d'incursions navals a les costes catalanes i provençals
274	985	al-Mansur, àrab d'al-Andalus dit el "Victoriós", destrueix completament Barcelona
304	1015	les Balears són conquerides pel rei de la taifa de Dénia, esdevenint sobirà de totes les illes com a senyor de la ciutat de Mallorca
339	1050	el rei de Dénia, senyor de les Balears, reconeix al bisbe de Barcelona jurisdicció eclesiàstica sobre la població "romana" sotmesa de les Balears i de Dénia, gràcies a les intervencions del comte de Barcelona Ramon Berenguer I
347	1058	promulgació dels Usatges
365	1076	cau la taifa de Dénia i es forma la taifa de la ciutat de Mallorca que comprenia totes les Balears
403	1114	intent de conquesta de les Balears per part d'una coalició entre els catalans i la República de Pisa sota el comandament del comte de Barcelona Ramon Berenguer III, rebesavi del rei En Jaume I
404	1115	les forces catalanes aturen l'expansió dels almoràvits al congost de Martorell final de la taifa independent de la ciutat de Mallorca en caure en poder dels almoràvits i esser annexionades les Balears a llur imperi
407	1118	restauració de la Seu de Tarragona
426	1137	el comte de Barcelona Ramon Berenguer IV esdevé Príncep i governant efectiu d'Aragó en casar-se amb Peronella; el títol reial d'Aragó el tingué Peronella i els descendents de Ramon Berenguer IV
435	1146	el comte Ramon Berenguer IV, besavi d'En Jaume I, mira d'obtenir l'ajut de la República de Gènova i després de la de Pisa per conquerir les Balears
437	1148	conquesta catalana de Tortosa
438	1149	conquestes catalanes de Lleida, Fraga i Mequinensa
447	1158	inici d'un nou període a les Balears de taifa independent a l'enfonsament de l'imperi almoràvit
467	1178	N'Alfons I de Catalunya, avi d'En Jaume I, tracta d'obtenir el concurs de l'estol del rei de Sicília per conquerir les Balears
473	1184	greu rebel·lió dels presoners 'cristians' de la ciutat de Mallorca; malgrat la duresa de la repressió, la revolta es reproduí uns mesos després
492	1203	les Balears són conquerides pels almohades i annexades a llur imperi
501	1212	molt destacada participació de les forces catalanes i de les aragoneses comandades per En Pere I de Catalunya, pare d'En Jaume I, en la batalla d'Ubeda o de les Navas de Tolosa que minvà profundament el poder dels almohades
507	1228	En Jaume I impulsa la fundació a Barcelona de l'orde de la Mercè, dedicada a l'alliberament dels captius

517	1228	les Corts de Catalunya, mitjançant una Constitució, acorden la conquesta de les Balears
518	1229	En Jaume I conquereix la ciutat de Mallorca
	1230	promulgació per Jaume I de la "Carta de Franquesa" per a Mallorca i dos anys després per a la resta de les Balears, abans de llur conquesta
		creació a Mallorca de l'Almirallat del Regne de Mallorca i de Catalunya, per tal d'enfortir la defensa naval
520	1231	sotmetiment de Menorca al rei En Jaume I
521	1232	En Jaume I conquereix Morella
522	1233	En Jaume I conquereix Borriana
524	1235	per encàrrec exprés del rei En Jaume I, conquesta d'Eivissa per Guillem de Montgrí
527	1238	En Jaume I conquereix la ciutat de València
533	1244	En Jaume I conquereix Xàtiva
534	1245	En Jaume I conquereix Biar
535	1246	En Jaume I fa encunyar el ral, nova moneda just per als regnes de València i de Mallorca; fou la primera moneda que tengué una cotització oficial
538	1249	creació de la Universitat de la ciutat i del Regne de Mallorca per En Jaume I
547	1258	tractat de Corbeil entre En Jaume I i Louis IX de França
		fundació de les bases del Consolat de Mar de Barcelona per En Jaume I
555	1266	En Jaume I conquereix Oriola i Múrcia
		lliurament de Múrcia al Regne de Castella d'acord amb el tractat d'Almirra
559	1270	darrera croada; Louis IX de França mor assetjant Tunis
565	1276	En Jaume II de Mallorca esdevé sobirà del Regne Balear
571	1282	incorporació del Regne de Sicília a la Confederació del Casal de Barcelona
574	1285	N'Alfons el Liberal, II de Catalunya i de València, III d'Aragó, esdevé sobirà del Regne Balear
576	1287	conquesta de Menorca per N'Alfons el Liberal, I de Mallorca i nét del rei En Jaume I
580	1291	En Jaume el Just, II de Catalunya, d'Aragó i de València, i I de Sicília esdevé sobirà del Regne Balear
584	1295	el tractat d'Anagni restableix En Jaume II de Mallorca com a sobirà del Regne Balear
589	1300	En Jaume II de Mallorca crea el sistema monetari propi del Regne Balear; hi destacà el ral "doblenc" o "dobler" famosíssim des de llavors

6. Rèplica

Com ja hem indicat a la Presentació, fou el nostre company en Lluís Garcia qui contactà amb en Miquel Barceló per tal d'aconseguir la seva col·laboració, perquè tots dos són professors de la Universitat Autònoma de Barcelona i es poden reunir fàcilment. Per aquesta raó, en Lluís s'encarregà de trametre personalment a en Miquel les participacions al debat d'aquest Document arribades a temps i esperar-ne la Rèplica de l'autor. Si bé la recepció de les participacions acabà abans del Nadal del 96, per diverses raons que no són del cas, finalment el 20 de gener de 1997 en Lluís entregà les participacions del Debat a en Miquel. En Miquel trobà ben interessant l'alta participació provocada pels seus escrits i assegurà que abans d'un mes tendria enllestida no sols una Rèplica general sinó també rèpliques específiques tot responnent totes i cadascuna de les aportacions al debat. Com que manifestà, en Miquel, que estava molt carregat de feina i davant l'interès d'en Lluís perquè li resultàs poc feixuga la Rèplica, acordaren que en Miquel respondria oralment mitjançant una gravació magnetofònica, que la cinta seria transcrita a càrrec del "SUS" i que posteriorment en Miquel revisaria la transcripció.

Al cap del mes, dia 20 de febrer, en Miquel s'excusà de no haver dictat la Rèplica a causa dels seus múltiples compromisos de feina, però afirmà que ben segur que la faria. Assegurà que dia 10 de març la tendria enllestida i que la donaria ja escrita per tal d'estalviar el temps de transcripció. Demanà a en Lluís que li recordàs dia 28 de febrer la feina pendent per tal de no descuidar-la i posposar-la una vegada més. Malgrat que en Lluís li recordà l'encàrrec el dia corresponent i d'altres que es trobaren casualment, dia 10 de març no tingué enllestida la Rèplica. Finalment dia 14 de març, en Miquel comunicà que de moment no trobava temps per a fer la Rèplica i, davant l'endarreriment de les tasques del "SUS" que això comportava, acordaren que ara es publicaria el Document sense Rèplica i que quan en Miquel enllestís la Rèplica aquesta es publicaria com un altre Document "SUS".